

CENTRES EDUCATIUS TRANSFORMADORS

Trets i propostes per avançar

MOVIMENT PER
L'EDUCACIÓ TRANSFORMADORA
I LA CIUTADANIA GLOBAL

Aquest document és fruit d'un treball de col·laboració entre els anys 2015 i 2018, juntament al professorat de Xarxa Transforma (InteRed), Xarxa d'educadors i educadores per una ciutadania global (Oxfam Intermón), Xarxa Edukalboan (ALBOAN) i Xarxa solidària de docents (Entreculturas) que promouen el Moviment per l'educació transformadora i la ciutadania global.

Com a part d'aquest treball col·laboratiu, trobem l'Informe Final del procés de sistematització d'Experiències d'Educació Transformadora per a la Ciutadania Global de Centres Educatius, elaborat per la cooperativa de treball associat sense ànim de lucre Altekio, Iniciatives per a la Sostenibilitat amb Eva M. Morales i Vanesa Sánchez Maldonado.

Elaboració del document inicial: Institut de Gestió de la Innovació i del Coneixement de la Universitat Politècnica de València.

Alejandra Boni i Begoña Arias.

Coordinació general: María Elena Oliveros Palomo (InteRed).

Autoria de l'equip de coordinació del moviment ETCG:

Oxfam Intermón, Elisabet Santpere Baró.

InteRed, Guillermo Aguado de la Obra.

Entreculturas, Yénifer López Ramos.

ALBOAN, Ani Urretavizcaya Loinaz.

Disseny gràfic social: Pica Para Arriba.

Aquesta publicació forma part d'un conveni finançat per l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID), 14-C01-642, "Moviment per l'educació transformadora global i per a la ciutadania global en l'àmbit de l'educació formal".

El contingut d'aquesta publicació és responsabilitat exclusiva de les entitats que formen part del Moviment per l'educació transformadora i la ciutadania global i no reflecteix necessàriament l'opinió de l'AECID.

Centros Educativos Transformadores. Rasgos y propuestas para avanzar. Fundacion Interred
Depósito legal: M-35988-2018
ISBN: 978-84-946423-8-8
Novembre 2018

Amb el finançament de:

ÍNDEX

PRESENTACIÓ: UNA PROPOSTA EDUCATIVA PER AL CANVI.	05
--	-----------

CAPÍTOL 1: INTRODUCCIÓ	07
-------------------------------	-----------

1.1. El món canvia i l'educació també	07
--	-----------

1.2. Y ahora... ¿qué? Educación Transformadora para la Ciudadanía Global como respuesta	11
--	-----------

CAPÍTOL 2: CENTRES EDUCATIUS TRANSFORMADORS. TRETS QUE ELS DEFINEIXEN	13
--	-----------

2.1. Trets de la cultura de centre	16
---	-----------

Tret 1: Orientat a la justícia global i els drets humans	18
--	----

Tret 2: Equitat de gènere i coeducació	20
--	----

Tret 3: Interculturalitat i inclusió	22
--------------------------------------	----

Tret 4: Participació	24
----------------------	----

Tret 5: Desenvolupament sostenible	26
------------------------------------	----

2.2. Trets de les claus pedagògiques i metodologies transformadores	28
--	-----------

Tret 6: Aprenentatge socioemocional	30
-------------------------------------	----

Tret 7: Aprenentatge significatiu-experiencial	32
--	----

Tret 8: Metodologies crítiques, reflexives i collaboratives	34
---	----

Tret 9: Pràctiques per a la incidència i l'acció transformadora	36
---	----

Tret 10: Avaluació que genera aprenentatge i millora	38
--	----

2.3. Trets de la planificació i l'organització del centre	40
--	-----------

Tret 11: Currículum de l'educació transformadora i per a la ciutadania global.	42
--	----

Tret 12: Educació transformadora per a la ciutadania global present en documents estratègics.	44
---	----

Tret 13: Organització participativa i integradora.	46
--	----

Tret 14: Atent a les relacions de poder i de cura.	48
--	----

Tret 15: Treball amb l'entorn i en xarxa.	50
---	----

CAPÍTOL 3: COM AVANÇAR COM A CENTRE EDUCATIU TRANSFORMADOR

52

3.1. Comencem a somiar. Captiva i motiva.	54
3.2. En quin moment ens trobem? A manera de diagnòstic.	55
3.3. On volem arribar? Dissenyant el pla d'acció.	58
3.4. En marxa! Execució i seguiment.	62
3.5. On hem arribat? Què hem aconseguit? Contrast i avaluació.	63
3.6. I ho celebrem! Comuniquem el que s'ha avançat per continuar captivant.	64

ANNEXOS: CAIXA D'EINES

65

1. Mural "Construcció del somni col·lectiu".	65
2. Preguntes reflexives per a la revisió dels centres educatius transformadors.	66
3. Fitxa Pla d'acció.	71
4. Diari de viatge (seguiment).	72
5. Elements per sistematitzar l'experiència viscuda.	73
6. Avaluació.	76

EPÍLEG: UNA PROPOSTA D'INNOVACIÓ EDUCATIVA, CONSTRUÏDA DES DE LA PRÀCTICA

79

ALTRES RECURSOS PER SABER-NE MÉS

81

PRESENTACIÓ: UNA PROPOSTA EDUCATIVA PER AL CANVI

No hi ha una força transformadora més poderosa que l'educació per promoure els drets humans i la dignitat, eradicar la pobresa i aconseguir la sostenibilitat. Una força per construir un futur millor basat en la igualtat de drets i en la justícia social, en el respecte de la diversitat cultural, en la solidaritat internacional i en la responsabilitat compartida, aspiracions que constitueixen aspectes fonamentals de la nostra humanitat comuna.

UNESCO "Replantegar l'educació, cap a un bé comú mundial?"

El món canvia a un ritme cada vegada més accelerat i, alhora, l'educació també ha d'evolucionar si vol donar resposta als nous reptes que com a societat ens enfrontem a nivell global.

Vivim en un sistema frenètic basat en un model de vida econòmic i ecològicament insostenible, que ens repta com a ciutadanes i ciutadans del món, com a societat global, a reaccionar i a trobar alternatives que garanteixin una vida digna i sostenible per a tothom i per al planeta.

Repensar les formes de vida, els models de ciutadania, implica necessàriament repensar l'educació d'una manera ambiciosa i formular una visió al respecte. Per això, creiem que és important que des de diferents espais, organitzacions, institucions i persones del sector social i educatiu hi reflexionem i debatem, amb l'objectiu comú de construir alternatives. Aquest és un dels propòsits d'aquesta publicació: aportar una proposta que contribueixi a la reflexió i al debat sobre nous models educatius per generar nous models de ciutadania, dirigida a les persones que des dels centres educatius s'enfronten a aquest repte.

A les teves mans tens un treball de col·laboració juntament al professorat de Xarxa Transforma (InteRed), Xarxa d'educadors i educadores per una ciutadania global (Oxfam Intermón), Xarxa Edukalboan (ALBOAN) i Xarxa solidària de docents (Entreculturas), xarxes i entitats que conjuntament promouen el **Moviment per l'educació transformadora i la ciutadania global** que aposta per l'educació per a la ciutadania global, un element permanentment en construcció i canvi, com la societat.

Amb aquesta proposta volem aportar un valor afegit als debats sobre els nous models d'ensenyament-aprenentatge que la comunitat internacional planteja per a l'educació del futur, dibuixant un horitzó educatiu que posi mitjans i metodologies al servei d'una finalitat més humanista i sostenible, i oferint noves propostes que es puguin reproduir i generalitzar al sistema escolar actual, amb les seves limitacions i les seves possibilitats.

Ens agradaria que aquest document s'usés com a guia orientadora i inspiradora per a docents i equips directius que vulguin avançar cap a la implementació d'aquesta mirada educativa en els seus centres i en les seves aules. Per a això, en aquestes pàgines trobareu un breu marc amb els fonaments teòrics que sustenten la proposta de l'educació transformadora per a la ciutadania global, així com un llistat dels "trets" o elements que hem detectat com a definitoris d'un centre educatiu transformador, i que presentarem en tres blocs o àmbits que afecten la vida dels centres escolars: la cultura de centre (referida a la missió, a la visió i als valors), les claus pedagògiques i metodologies transformadores (referides a les pràctiques educatives que s'hi desenvolupen) i les polítiques del centre (referides a la planificació i organització del centre). Finalment, hi trobareu una proposta d'aplicació pràctica per ajudar-vos a dissenyar el vostre camí per avançar sense fi cap a aquest horitzó educatiu que és el centre educador transformador per a la ciutadania global.

Bon
viatge!

CAPÍTOL 1: INTRODUCCIÓ

1.1

EL MÓN CANVIA I L'EDUCACIÓ TAMBÉ

EDUCAR PER A QUIN MÓN?

Les societats actuals estan més connectades que mai a causa d'un procés creixent de globalització a tots els nivells, que es tradueix en fenòmens amb gran impacte social i mediambiental, i que afecten la vida sostenible i la convivència pacífica d'aquest planeta.

Mai com ara hi ha hagut al món tants desplaçaments globals de població ni, alhora, societats tan diverses i plurals. Així mateix, mai abans no havíem experimentat canvis en el clima i en el medi ambient tan ràpids i extrems, ni una distribució de la riquesa tan desigual que condemnés a la pobresa la gran majoria de la població mundial.

L'augment exponencial de la població en els últims 100 anys i les bases en què hem basat el nostre sistema de vida, el nostre sistema productiu, de consum i de valors han portat al medi ambient a una situació d'emergència que hem de fer front de forma local i global. Un sistema que perpetua dinàmiques perverses de poder que condemnen grans sectors de la societat a la discriminació i a l'exclusió sistemàtica, com les dones, que segueixen patint les majors taxes de violència física, cultural i estructural en tot el món.

En aquest context en què la intolerància i els conflictes persisteixen, el Moviment per l'educació transformadora i la ciutadania global se suma als esforços de molts i moltes que estan compromesos amb la defensa dels drets humans, i amb la consecució de quotes més grans de justícia social que garanteixin una vida digna per a tothom.

Un altre món és possible. Podem viure d'altres maneres, més sostenibles i inclusives. Les dificultats són complexes, però els coneixements científics i tècnics actuals permetrien solucionar molts dels problemes a què ens enfrontem, si existís una voluntat política per fer-ho. L'educació ha de servir per aprendre a viure en un planeta amb forta pressió demogràfica, social, econòmica i mediambiental. Per això, definir l'aprenentatge del futur en un món cada vegada més globalitzat implica repensar tots els àmbits que afecten el model educatiu i preguntar-se:

Educar per què?

**Com ha de ser l'educació per fer front als reptes del segle XXI?
Com s'hauria d'organitzar l'aprenentatge capaç de generar una
ciutadania competent i socialment responsable al nou context social?**

INNOVACIÓ EDUCATIVA, AMB QUINA FINALITAT? NOUS REPTES, NOVES ESTRATÈGIES, NOUS RESULTATS

Les problemàtiques del món, com les que s'han descrit abans, són reptes globals, però amb efectes també locals que condicionen la realitat de les generacions presents i futures que necessitaran recursos i eines per enfrontar-los de la millor manera possible amb la finalitat d'aconseguir una vida digna i sostenible.

Davant el context actual de debats i propostes d'innovació educativa, cal aturar-se un segon i preguntar-se: Innovar per a què? Saber amb quin objectiu eduquem serà la clau fonamental a l'hora de repensar el model educatiu, a nivell de continguts, polítiques i metodologies que han d'anar sempre d'acord amb l'objectiu educatiu final.

En un context en què la part política està una mica denigrada, recuperem el sentit originari del terme grec politik (de la polis) que significa "de, per a o relacionat amb la ciutadania". I des d'aquest sentit, afirmem i recordem que l'educació, com a eina de construcció social, mai no és neutra i sempre ha estat, és i serà política, i té la construcció de subjectes polítics, és a dir, de "ciutadans" socialment responsables, com a finalitat última. Més enllà de l'èxit personal i de la competitivitat laboral, reorientar la finalitat educativa perquè afronti de manera col·lectiva i inclusiva els reptes que com a ciutadans del món encarem, esdevé alhora en una oportunitat per generar nous models de relació, producció, consum... capaços de crear societats més equitatives i sostenibles.

Com a element importantíssim de socialització que és, l'educació pot contribuir a reproduir un sistema d'organització, de coneixements, de valors i d'actituds que reforci un sistema injust o, per contra, esdevenir un instrument per potenciar persones crítiques i compromeses en la transformació d'una societat més justa, més igualitària, sostenible i, en definitiva, més feliç.

A QUINS REPTES S'ENFRONTA L'EDUCACIÓ A NIVELL MUNDIAL? L'AGENDA 2030, COMPROMÍS DE LA COMUNITAT INTERNACIONAL, RESPONSABILITAT DE TOTES I TOTS

L'educació és un dret humà i un element primordial en els esforços per gestionar els canvis que viu la societat i transformar el món en què vivim. Així ho entén la comunitat internacional i així ho expressa l'Agenda 2030 per al desenvolupament sostenible (ODS), aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el setembre del 2015.

Dins de l'ampli àmbit d'acció de l'Agenda, s'estableix un objectiu específic per a l'educació (ODS 4) desglossat en 7 metes per intentar respondre als reptes educatius globals.

ODS.4 Educació de qualitat. Garantir una educació inclusiva i equitativa de qualitat i promoure oportunitats d'aprenentatge al llarg de la vida per a tothom.

L'agenda vincula explícitament l'educació com a element fonamental de desenvolupament, i n'emfatitza l'enfocament transformador. Per això, en la meta 4.7, fa una crida a la integració del desenvolupament sostenible i de la igualtat de gènere en el currículum i en les pràctiques d'ensenyament i d'avaluació. Així mateix, estableix com a indicador de millora la seva inclusió en les polítiques nacionals d'educació, en els continguts dels plans d'estudi, en la formació de docents i en l'avaluació de l'alumnat.

Meta 4.7 D'ara i fins al 2030, garantir que tots els alumnes adquireixin els coneixements teòrics i pràctics necessaris per promoure el desenvolupament sostenible, entre d'altres mitjançant l'educació per al desenvolupament sostenible i els estils de vida sostenibles, els drets humans, la igualtat de gènere, la promoció d'una cultura de pau i no violència, la ciutadania mundial i la valoració de la diversitat cultural i la contribució de la cultura al desenvolupament sostenible".

Amb aquests compromisos internacionals, tots els països estan obligats a traslladar els objectius acordats a l'àmbit nacional, i a convertir-los en guies per a la política pública social, econòmica i educativa. És molt i molt important que tinguem en compte que aquest deure no només implica els governs, sinó que també interpel·la una àmplia diversitat d'actors (tant privats com de la societat civil) i que, en concret, obliga tota la comunitat educativa a exercir les nostres responsabilitats a l'hora de promoure un desenvolupament sostenible per al planeta i per a les persones.

El context internacional influeix en el desenvolupament curricular dels països del món i obre així les portes a la implementació d'un nou paradigma educatiu, que ressalti la importància de l'educació com a destresa bàsica per a la vida digna i sostenible, i converteixi l'educació global en la nova educació cívica que cal per al segle XXI.

COM FORMEM EN CIUTADANIA GLOBAL? COMPETÈNCIES PER VIURE EN UN MÓN JUST I SOSTENIBLE

A conseqüència d'aquest procés de globalització generalitzada, cada cop és més comú que les persones hàgim de treballar, educar, socialitzar i conviure amb altres persones de creences, cultures, costums socials i visions diferents. A més, les nostres accions individuals i col·lectives tenen un efecte més gran fora de les nostres fronteres, i hem de pensar en els efectes que els nostres actes tenen a nivell global i local. D'altra banda, la realitat actual presenta cada cop més contextos professionals, educatius i d'oci (presencials i virtuals) de naturalesa multicultural, i en què la tolerància i el respecte esdevenen factors clau per trobar solucions comunes, disminuir la violència i respectar les diferències, de manera que es millori la convivència al món.

Tenir una visió més humanista de l'educació, entenent-la com a bé comú essencial, és la proposta de la comunitat internacional per respondre a les pressions i transformacions profundes que experimenten les societats de tot el planeta i per generar alternatives de vida i de desenvolupament.

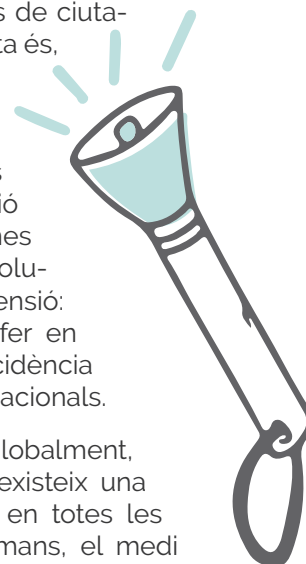
En el marc de les competències implantat en el treball educatiu, més enllà dels esforços per adquirir i avaluar competències científiques o lingüístiques, cal tenir en compte els efectes de la globalització i integrar aquests aspectes en els processos educatius. Per a això, caldrà centrar-se en els entorns i en els nous enfocaments de l'aprenentatge que promoguin la justícia, l'equitat social i la solidaritat a nivell local i mundial.

En aquest sentit, des de l'any 2018 l'OCDE ha incorporat en el PISA (Programa Internacional per a l'Avaluació dels Estudiants) la competència global, que pretén avaluar la capacitat d'una persona per fer front a problemes i situacions globals, locals o interconnectades, interactuant amb respecte, dignitat i responsabilitat i buscant la sostenibilitat i el benestar. Un primer pas sobre el qual els diferents actors que treballem en l'àmbit educatiu haurem reflexionar, treballar i completar a mesura que avancem en el desenvolupament d'aquesta nova perspectiva educativa, orientada a la construcció d'una societat global més justa i sostenible.

1.2. I ARA QUÈ? EDUCACIÓ TRANSFORMADORA PER A LA CIUTADANIA GLOBAL COM A RESPOSTA

La promoció d'una educació capaç de generar noves formes de ciutadania més respectuoses amb els drets humans i amb el planeta és, des de fa temps, una preocupació d'alguns sectors de l'àmbit social i educatiu, vinculats al món de la solidaritat i la cooperació. Es tractaria d'exercir una ciutadania global basada en la defensa dels drets econòmics, socials, culturals, civils i polítics per a totes les persones i pobles del món. Suposa la construcció d'una societat civil activa, competent, preocupada pels temes col·lectius i que reclami el seu protagonisme en el desenvolupament dels processos socials i polítics. Té una doble dimensió: personal i comunitària. L'acció quotidiana concreta se sol fer en l'àmbit local, però amb una consciència planetària i una incidència política sobre els titulars d'obligacions locals, nacionals i internacionals.

Aquesta doble perspectiva, que hereta el lema de "pensa globalment, actua localment", combina l'anàlisi i l'acció, conscient que existeix una relació íntima entre el que succeeix a nivell global i local en totes les qüestions relacionades amb la justícia social, els drets humans, el medi ambient, el gènere, etc. Per això es coneix com a "glocal", global i local alhora. Comporta comprendre que som una comunitat mundial d'iguals que requereix l'apoderament i la inclusió de totes les persones per aconseguir una veritable participació en la promoció de la justícia i la lluita contra la pobresa i contra l'exclusió (per motius de gènere, de cultura, de capacitats, etc.).

"Educació transformadora per a la ciutadania global" (ETCG) és el nom d'aquest paradigma educatiu orientat a promocionar la justícia social i el desenvolupament sostenible, amb el qual treballem diverses persones i entitats. Una proposta que fomenta el qüestionament, la reflexió, el diàleg continu, l'empatia, la cura, així com la formació de persones capaces de transformar la seva realitat i de respondre als reptes locals i globals actuals des del respecte i la construcció col·lectiva. Una educació que fomenta el respecte i la valoració de la diversitat com a font d'enriquiment humà, la consciència ambiental i el consum responsable, el respecte dels drets humans individuals i socials, l'equitat de gènere, la valoració del diàleg com a eina per a la resolució pacífica dels conflictes, la participació democràtica, la corresponsabilitat i el compromís en la construcció d'una societat justa, equitativa i solidària...

Concebem l'educació transformadora per a la ciutadania global com un procés socioeducatiu continuat que promou una ciutadania crítica, responsable i compromesa amb la construcció d'un món més just, equitatiu i respectuós amb les persones i amb el medi ambient, tant a nivell local com global.

Un nou paradigma educatiu centrat en l'ésser humà com a subjecte històric transformador i que entén la pràctica educativa com a procés, no només pedagògic sinó també ètic, polític i social, tal com ho entén l'educació popular¹, que aposta per la construcció de relacions de poder més equitatives i justes en tots els àmbits de la vida, així com pel desenvolupament complet de totes les capacitats humanes².

Des del Moviment per l'ETCG busquem impulsar aquests processos educatius que permetin generar, a qui hi participem, capacitats de transformació i canvi cap al tipus de societat a la qual aspirem. La nostra opció educativa es caracteritza per una intencionalitat clara de transformar: no és el mateix educar per mantenir sistemes que propicien la desigualtat, que educar per construir societats més justes, equitatives, democràtiques i participatives.

Per tant, l'educació transformadora la qual creiem que s'entén com una proposta politicopedagògica amb els principis següents:

- ➊ Educació reflexiva i crítica: capaç d'aportar elements (tant tècnics com ètics i polítics) per a l'anàlisi crítica de la realitat (relació causes-conseqüències-alternatives dels problemes d'injustícia), des d'una perspectiva de diàleg i construcció col·lectiva.
- ➋ Educació orientada a l'acció: capaç d'inspirar comportaments individuals i/o projectes col·lectius que, partint de l'anàlisi de la realitat, responguin al repte de generar alternatives més justes i solidàries.
- ➌ Educació com a procés: no com una suma de continguts sinó com un itinerari, adaptant els continguts i les metodologies als processos i moments de desenvolupament personal i de grup.
- ➍ Educació per a la pau en i des del conflicte: no negant-lo ni evitant-lo, sinó partint de la seva inevitabilitat com a element que potencia el diàleg, l'empatia, la capacitat de negociar i la recerca d'alternatives col·laboratives.
- ➎ Educació holística i interdisciplinària: que treballi des de i per al desenvolupament integral de la persona, i ajudi així a generar una mirada interdisciplinària de la realitat, sense compartiments estancs que desconnectin i descontextualitzin coneixement i els sabers

En aquesta línia, i en consonància amb el compromís adquirit a nivell internacional i nacional, que es recull a l'Agenda 2030, l'educació per a la ciutadania global es presenta, doncs, com l'horitzó i l'eina imprescindibles per construir una perspectiva educativa més humana i transformadora. Per això, des del Moviment per l'educació transformadora i la ciutadania global volem continuar treballant per contribuir a aconseguir espais educatius, aules i centres que avancin en aquest canvi de paradigma educatiu transformador, i facilitar-ne la incorporació gradual en la cultura, en les pràctiques i en les polítiques de centre.

1 Els orígens de l'educació popular, que ha tingut una àmplia incidència teòrica i pràctica en el camp del desenvolupament, es remunten fins als anys 60 en les aportacions de l'educador brasiler Paulo Freire, que entén l'educació com un procés polític participatiu i transformador

2 Jara Holliday, Oscar (2016): "Dilemas y Desafíos de una Educación para la Transformación. Aproximaciones freirianas". Document reflexiu. Moviment ETCG

CAPÍTOL 2:

CENTRES EDUCATIUS TRANSFORMADORS. TRETS QUE ELS DEFINEIXEN

Un centre educatiu transformador (CET) és aquell que incorpora l'educació transformadora per a la ciutadania global en la seva cultura, en les seves pràctiques i en les seves polítiques de centre. Entenem per trets dels CET les característiques que mostren l'aposta per promoure aquesta educació transformadora per a la ciutadania global i que en major o menor mesura són presents en els centres implicats a favor de la justícia global.

Aquests trets han estat identificats a partir d'un procés de sistematització d'experiències en centres educatius amb àmplia tradició de treball en l'educació per al desenvolupament i la ciutadania global, i del contrast i diàleg amb docents, equips directius, especialistes en el món de l'educació, etc. Aquestes característiques s'han agrupat en tres grans àmbits³, en funció de:

- La cultura del centre, que fa referència als principis, la visió i els valors del centre.
- Les pràctiques que porta a terme el centre com a claus pedagògiques i metodologies transformadores.
- Les polítiques del centre, reflectides en la planificació i l'organització del centre.

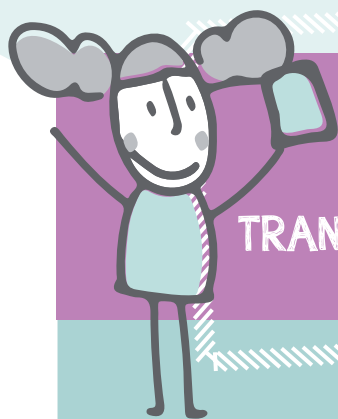
Hem prioritzat cinc trets essencials per cadascun d'aquests àmbits, conscients que sempre es pot fer una descripció més exhaustiva, però destacant aquells elements que es reconeixen com a indispensables per desenvolupar una educació transformadora per a la ciutadania global.

Aquesta classificació de quinze trets agrupats en tres àmbits, estructura i organitza les característiques dels CET. Alhora, ens permet destacar que totes les característiques estan relacionades entre si, tant fora com dins dels àmbits corresponents. Per la seva banda, la justícia global, l'equitat de gènere, la participació i la inclusió guarden una relació íntima, ja que s'avança simultàniament i no es pot aconseguir una sense atendre la resta. A més, les metodologies que afavoreixen l'aprenentatge d'aquests enfocaments són compartides per camps com la interculturalitat, els drets humans, el desenvolupament sostenible..., i totes s'han de plantejar en un marc de coeducació. De la mateixa manera, l'organització del centre hauria d'implicar un procés participatiu i integrador per prendre decisions, com s'hi assenyala en la cultura, i que facilités la seva relació interna en xarxa i també amb l'entorn, tal com exigeixen les metodologies transformadores.

³ Ainscow Mel, Booth Tony, 2015: "Guía para la Educación Inclusiva: desarrollando el aprendizaje y la participación en los centros escolares". https://www.oei.es/historico/publicaciones/detalle_publicacion.php?id=151

TRETS D'UNA EDUCACIÓ TRANSFORMADORA PER A LA CIUTADANIA GLOBAL

CULTURA DE CENTRE missió, visió i valors

1

JUSTÍCIA GLOBAL I
DRETS HUMANS

2

EQUITAT DE GÈNERE I
COEDUCACIÓ

3

INTERCULTURALITAT I
INCLUSIÓ

4

PARTICIPACIÓ

5

DESENVOLUPAMENT
SOSTENIBLE

CLAUS PEDAGÒGQUES i metodologies transformadores

6

APRENENTATGE
SOCIOEMOCIONAL

7

APRENENTATGE
SIGNIFICATIU-
EXPERIENCIAL

8

METODOLOGIES
CRÍTIQUES,
REFLEXIVES I
COL·LABORATIVES

9

IIINCIDÈNCIA I ACCIÓ
TRANSFORMADORA

10

AVALUACIÓ
QUE GENERA
APRENENTATGE

POLÍTIQUES DE CENTRE planificació i organització

11

CURRÍCULUM D'ETCG

12

ETCG EN ELS
DOCUMENTS
ESTRATÈGICS

13

ORGANITZACIÓ
PARTICIPATIVA I
INTEGRADORA

14

ATENCIÓ A LES
RELACIONS DE PODER
I DE CURA

15

TREBALL AMB
L'ENTORN I EN XARXA

Aquesta proposta de quinze trets essencials dels CET proporciona un marc teòricopràctic orientador per a un centre educatiu compromès amb la transformació personal i social i amb un horitzó de justícia. És una guia d'utilitat tant per als equips directius que prenen decisions d'organització i polítiques del centre, com per al professorat individual responsable de la docència a l'aula i per a totes les persones i grups que d'una manera o altra participen en els processos educatius transformadors: AMPAS, animació i temps lliure, associacions i ONG, etc.

Aquests trets marquen l'horitzó cap al qual cal avançar per aconseguir una educació transformadora que progressivament assoleixi més qualitat; també constitueixen un catàleg dels aspectes en què sempre es pot aprofundir i, alhora, un toc d'atenció sobre aspectes fonamentals que potser estem oblidant i que hauríem d'anar introduint per avançar en coherència i qualitat. Per això, és un ajuda per definir les prioritats del centre, així com una guia per a les decisions que s'han de prendre quan es posen en marxa nous projectes, programes, polítiques, etc. Així mateix, constitueix la base per fer una mirada diagnòstica, avaluar l'estat del centre i valorar com es vol evolucionar en el cultiu d'un tret concret.

2.1. Trets de la cultura de centre

Aquest bloc comprèn els trets que defineixen un CET en relació amb els valors i els principis ètics i polítics que guien les seves accions i decisions.

Tot i que “cultura de centre” és un terme ampli, aquí ho interpretem com Schein⁴ que entén **“les cultures d'organització com a patrons de creences bàsiques compartides en què un grup ha après com resoldre els seus problemes d'adaptació externa i d'integració interna, i que ha funcionat prou bé com per ser considerat vàlid i per ser ensenyat als nous membres com la manera correcta de percebre, pensar i sentir en relació amb aquests problemes”**.

En el marc d'un centre educatiu, el contingut de la cultura d'organització és definit per les actituds, els valors, les creences, les habilitats, els supòsits que determinen el desenvolupament de determinades pràctiques i forma de fer les coses compartits per una comunitat docent. Els trets d'identitat que defineixen i que orienten tot el que fem i perseguim (els “què” i els “per a què”). Aquesta cultura particular influirà en les percepcions dels membres de la comunitat educativa, principalment en l'alumnat, el professorat i l'equip directiu. També tindrà conseqüències pel que fa a la política i a l'estructura del centre, és a dir, al seu sistema organitzatiu: processos de presa de decisions, formes de participació i rols oficials d'agents educatius.

L'educació transformadora per a la ciutadania global (com a proposta eticopolítica que és) se sustenta en uns fonaments eticopolítics específics que són clau d'aquest model educatiu transformador i que necessàriament determinen la forma i el contingut del procés d'ensenyament i aprenentatge. Com a principis que orienten el projecte de centre, aquests trets haurien d'estar presents en la seva missió, en la visió i en els valors; i calar en totes les esferes de la vida del centre escolar.

4 Schein, E. H. (2004). Organizational culture and leadership (3rd ed.). San Francisco: Jossey-Bass

En aquest sentit, practicar una educació transformadora per a la ciutadania global suposa emmarcar les pràctiques i les propostes educatives en aquest substrat ètic format per uns valors concrets i coherents amb la finalitat que es vol assolir: més justícia social en un marc de desenvolupament sostenible. Són els valors que emmarquen aquesta mirada educativa i que necessàriament han de penetrar, vincular-se i manifestar-se amb cada un dels continguts, principis metodològics i resultats esperats de qualsevol pràctica i proposta educativa elaborada des d'aquesta visió. Ens ajuden a fixar el nostre substrat èticopolític i a comprendre millor per què fem el que fem i desvetllar així l'origen de les nostres pràctiques actuals.

TRET 1:

ORIENTAT A LA JUSTÍCIA GLOBAL I ELS DRETS HUMANS

DEFINICIÓ: Centre educatiu que té la defensa dels drets humans i la justícia social com a element constitutiu de la seva existència i del seu funcionament. Té com a finalitat educativa el desenvolupament d'un sentit ètic i polític de la justícia global. Educa perquè els membres es reconeixin com a subjectes de drets i de transformació social en el seu entorn local incorporant una visió global.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- És porós a les preocupacions, reptes i necessitats de la ciutadania a nivell local i global. Es concep com a instrument poderós per impulsar el canvi social i afavorir l'apoderament dels i de les titulars de drets, així com per ajudar a concretar les responsabilitats dels i de les titulars d'obligacions per reclamar els drets que els corresponen.
- Educa a favor de la solidaritat i en contra de les pràctiques, estructures i sistemes injustos.
- Posa la vida de les persones i la sostenibilitat del planeta en el centre de l'acció educativa.
- Els drets humans deixen de ser un contingut específic que s'ha de tractar i esdevenen un enfocament vertebral. Els continguts no fan referència principalment a les necessitats econòmiques i socials (pròpies o de comunitats empobrides), sinó que inclouen igualment les llibertats civils i polítiques (de totes les persones i grups).

EXPLICACIÓ DEL TRET:

En l'exercici de la ciutadania global, la justícia, el respecte pels drets humans i la solidaritat van agafats de la mà i es complementen. L'ETCG es fonamenta en la defensa dels drets de la persona, de la seva dignitat, per sobre dels interessos econòmics i polítics, i posa les persones i la vida en el seu sentit més ampli com a valor central i prioritari de qualsevol acció i decisió.

Treballar des de la perspectiva dels drets humans implica que deixen de ser un contingut específic que s'ha de tractar i n'esdevenen la seva columna vertebral. L'atenció no s'orienta a les necessitats econòmiques i socials, sinó que s'amplia amb les llibertats civils i polítiques. A més, quan s'incorpora a l'educació, l'enfocament de drets obliga a prendre partit: a posar-se al costat dels col·lectius més vulnerables, a afavorir l'apoderament dels i de les titulars de drets i a concretar les responsabilitats dels i de les titulars d'obligacions.

Per garantir que qualsevol persona s'hi pugui desenvolupar lliurement i autònoma, cal assolir una àmplia base de solidaritat, d'equitat i de justícia social. Promoure un desenvolupament centrat en la vida digna i sostenible implica necessàriament considerar el món com una gran societat planetària que comparteix reptes i oportunitats. Per això, per aconseguir la construcció d'un sentiment i un compromís de solidaritat i de justícia social, l'ETCG va més enllà del coneixement necessari i de l'anàlisi d'uns fets, i fa front a la necessitat de desenvolupar en tota la comunitat educativa i especialment en l'alumnat les habilitats, les actituds i els valors en la seva pràctica quotidiana.

L'ETCG convida a veure el món de manera holística, interconnectat i fusionat com a possibilitat emancipadora per a totes les persones i comunitats, i no com el control d'unes respecte de les altres. L'ETCG neix de la idea que hi ha alternatives al manteniment de la pobresa que impliquen assumir una responsabilitat mútua i redissenyar conceptes com el de desenvolupament o el de frontera per eliminar els reductes de prosperitat que només beneficien uns pocs i per trobar fórmules de vida que redueixin la desigualtat i fomentin una convivència pròspera i digna per a tothom.

TRET 2:

EQUITAT DE GÈNERE I COEDUCACIÓ

DEFINICIÓ: Centre educatiu que aposta per la coeducació i l'equitat de gènere en les seves accions i estructures, i revela les desigualtats presents en el centre i es compromet a eliminar-les. Inclou la prevenció de les violències masclistes i l'anàlisi crítica de la realitat present en el currículum explícit i en el currículum ocult. Actua a favor de l'equitat en el context local i global amb especial incidència en els àmbits polítics i educatius, incloent la institució mateixa.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Incorpora l'enfocament de gènere de manera coherent i integrada en tots els àmbits de la vida del centre: tant en les polítiques organitzatives com en les pràctiques educatives.
- Es concep com a instrument de canvi social i promou els drets de les dones, l'equitat de gènere i l'eradicació de qualsevol forma de violència contra les dones.
- Promou la construcció de nous models de ciutadania a través de sistemes de valors, de comportaments, de normes i d'expectatives orientats a transformar les relacions de poder i privilegis existents entre gèneres.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Avui en dia, cal adoptar un enfocament de gènere per fer front a les diverses relacions asimètriques de poder, que generen formes diferents de desigualtat i de vulneració de drets. Per això, treballar amb la perspectiva dels drets humans i la justícia social implica visibilitzar i combatre la realitat de discriminació que dones i nenes continuen patint en tots els nivells: polítics, social, econòmic, cultural..., com a conseqüència del sistema patriarcal en què vivim arreu del món. Per tant, la igualtat efectiva entre homes i dones continua sent més un objectiu que una realitat, en un context en què la primera causa de violència, en totes les formes, és la que s'exerceix contra aquest gran col·lectiu que representa la meitat de la població mundial.

A escala internacional, el mandat respecte a la igualtat de gènere i l'apoderament de la dona s'ha acordat i prioritzat en la nova agenda de desenvolupament sostenible mundial, però perquè agafi fondària a la societat, més enllà de l'àmbit polític, l'enfocament de gènere ha d'impregnar qualsevol proposta educativa orientada a promoure un model de desenvolupament i ciutadania socialment més just, on la promoció dels drets de les dones i l'equitat en siguin dos elements fonamentals.

La coeducació, orientada a l'equitat de gènere, la prevenció de les violències masclistes, la cura de la diversitat, etc., és l'eina que ens permet revisar els nostres processos d'ensenyament-aprenentatge, per orientar-la a l'exercici d'una ciutadania lliure de violències masclistes en el sentit més ampli. Més enllà de l'educació mixta, la coeducació és la base de qualsevol projecte educatiu que busqui reequilibrar les relacions de poder.

Aquesta mirada planteja la necessitat que totes les persones siguin formades en un sistema de valors, comportaments, normes i expectatives que no estigui jerarquitzat en funció del sexe, i que, alhora, s'eduqui des del respecte a les diferències individuals i qualitats personals. Aquest punt de vista exigeix detectar tots els estereotips associats al masculí i al femení, ser-ne conscients, reflexionar-hi i posar en marxa les mesures necessàries per eliminar-los del nostre llenguatge i del nostre comportament. Per això, és important treballar amb una actitud crítica que permeti sensibilitzar i conscienciar sobre la manera en què aquests estereotips condicionen la vida d'homes i dones, i limiten la seva llibertat de triar com sentir, com pensar, com comportar-se, etc., la qual cosa impedeix el desenvolupament ple de les seves capacitats i, per tant, del seu desenvolupament i el seu benestar.

TRET 3:

INTERCULTURALITAT I INCLUSIÓ

DEFINICIÓ: Centre que reconeix el valor de la diversitat cultural, ètnica, lingüística, religiosa, social, de les maneres d'aprendre, de les capacitats, del gènere, entre d'altres, com un enriquiment de la comunitat educativa i de la realitat en la seva totalitat. La inclusió és l'element nuclear del dret a l'educació. Proposa un model inter cultural de gestió de les diferències.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Reconeix les diverses identitats dels seus integrants i valora la seva diversitat.
- Para atenció a com la discriminació augmenta quan es combinen diverses categories biològiques, socials i culturals com el gènere, l'ètnia, la classe, la discapacitat, l'orientació sexual, la religió, l'edat, la nacionalitat...
- Inclou un punt de vista plural de la realitat en contraposició a les visions úniques que presenten els diferents centrismes: etnocentrisme, antropocentrisme, androcentrisme, adultocentrisme, heterocentrisme, urbanocentrisme..., que invisibilitzen les diferències i les aportacions i necessitats dels grups menys poderosos, la qual cosa genera relacions injustes i abusos de poder.
- Té en compte tres àmbits interrelacionats: identitat, pertinença i comunicació, que facilitin l'anàlisi de les dificultats i de les oportunitats que es presenten en la vida quotidiana per a la presa de consciència i per a l'aprenentatge de la construcció d'una ciutadania activa.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Aquest enfocament desemmascara, denuncia i pretén eliminar pràctiques que es manifesten en actituds de discriminació, segregació, rebuig de la persona diferent, racisme o xenofòbia, sostingudes per l'ús de prejudicis, estereotips i generalitzacions. Per això, l'aposta per la valoració de la diferència (des de qualsevol forma de diversitat) i el reconeixement a la identitat serà un plantejament fonamental, bàsic i transversal de qualsevol projecte educatiu que vulgui ser coherent amb el principi de respecte i no discriminació dels drets humans.

La interculturalitat es viu en la relació amb persones que pertanyen a cultures diferents de la nostra i aposta per la convivència, el respecte a la diversitat i la relació interactiva entre persones o grups humans. La convivència implica l'elaboració de significats, normes i valors compartits, tolerància i flexibilitat, però no és exempta de conflicte i cal un aprenentatge per resoldre-ho de manera creativa.

La interacció creixent entre cultures a tots els nivells s'ha de donar en clau d'igualtat, sense subordinacions ni superioritats, analitzant com es prenen les decisions i s'exerceix el poder. Així, entenem que la interculturalitat és l'aposta ètica i política que afavoreix la interacció entre les persones com a camí bàsic cap a la consecució d'una societat cohesionada, que té en compte la dignitat de cada persona i en què és possible la participació activa del conjunt de la societat. Per a això és fonamental considerar les dimensions econòmiques, socials i polítiques, ja que les situacions d'injustícia i de desigualtat són impediments per als processos interculturals.

TRET 4:

PARTICIPACIÓ

DEFINICIÓ: Centre que promou la implicació activa de la comunitat educativa en la creació d'un projecte social i educatiu compartit. La participació penetra des de la construcció col·lectiva del coneixement a l'aula i els equips fins a les estructures democràtiques de representació i de decisió, que donen protagonisme a tota la comunitat educativa atenent les diversitats pel que fa a la representació i a la decisió.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Es concep el centre com a espai per aprendre a exercir la participació democràtica: debatre, dialogar i prendre decisions col·lectivament, com a forma de construcció d'una ciutadania activa.
- Reconeix la dimensió social, cultural i política de l'escola i les accions educatives i pedagògiques com a eines de formació, i, per tant, de transformació del model social.
- S'orienta a "acció i compta amb un sistema flexible que li permet obrir el centre a la comunitat i projectar-participant en els espais de diàleg de l'entorn.
- Concep el coneixement com una construcció col·lectiva, i reconeix i integra de manera participativa i intercultural els sabers de les diverses comunitats.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

L'ETCG concep l'educació com un agent de canvi i les escoles com espais amb possibilitats alliberadores, tot i les seves limitacions. Per a això, cal entendre, d'una banda, l'educació com a esfera pública, en la línia d'Habermas⁵, és a dir, com a espai per aprendre a exercir la participació democràtica: debatre, dialogar i prendre decisions col·lectivament. I, de l'altra, l'educació com a política cultural, és a dir, reconeixent que l'escola i les accions educatives tenen una dimensió social, cultural i política, i que la pedagogia respon a un context, i, per tant, pot donar lloc al canvi social.

Entendre les escoles com "esferes públiques democràtiques" implica admetre que l'educació no és neutral ni té un objectiu tecnocràtic, sinó que es compromet amb valors d'igualtat, de ciutadania crítica, de democràcia i de justícia social i econòmica. A més, tot i que puguin funcionar com a esferes o comunitats democràtiques, les escoles necessiten comptar amb un sistema flexible que els permeti obrir-se i projectar-se, i així, poder rebre també aportacions de l'entorn.

Desenvolupar una actitud democràtica i participativa es tradueix també en un centre que promou l'aprenentatge dialògic, que participa en els espais de diàleg de l'entorn i que està orientat a l'acció. Cal desenvolupar un centre educatiu reflexiu i d'aprenentatge conjunt en què es generin processos de comunicació i de creació col·lectiva del coneixement, en què tota la comunitat educativa —a partir de les vivències personals i de les pràctiques i propostes concretes— pugui analitzar, valorar, reflexionar i aprendre de les seves pràctiques de manera individual i col·lectiva, i pugui també generar propostes d'actuació tant internament com externa. Aquests són elements fonamentals per convertir l'escola en un centre de participació on agents socials, íntegrament, contribueixin que l'alumnat aprengui els coneixements i habilitats necessàries per viure en una autèntica democràcia.

⁵ Habermas, Jürgen. (1962/1981). *Historia y Crítica de la opinión pública*. Barcelona. Editorial Gustavo Gili.

TRET 5:

DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

DEFINICIÓ: Centre educatiu implicat en la sostenibilitat econòmica i mediambiental, que centra la seva mirada en aconseguir una vida digna per a tothom i en tenir cura de la natura. Conscient dels efectes del sistema econòmic interdependent, promou la consciència crítica sobre les formes de vida humana i l'acció responsable amb el planeta i la vida que s'hi desenvolupa.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Es basa en la idea que a més de la interrelació i la interdependència de tots els éssers, es dona una unitat entre totes les persones com a part intrínseca del medi natural compartit. Així, fomenta noves formes de relació més respectuoses amb la natura i amb l'entorn, i recull l'abordatge que fan altres cultures i cosmovisions més respectuoses amb el medi ambient.
- Es compromet amb la promoció de sistemes alternatius de producció i consum, responsables amb el medi ambient i la vida digna de les persones. Per a això, es focalitza en les conseqüències que l'activitat humana i l'acció educativa tenen sobre el medi on s'hi desenvolupen, i atén a l'anàlisi d'aspectes com la petjada ecològica i el deute ecològic.
- Promou una mirada crítica i el compromís amb l'entorn per fer front a la pobresa i a la degradació mediambiental de manera conjunta. Aquesta mirada té en compte la interrelació dels límits socials (com la fam, la desigualtat i la manca de salut) i els límits planetaris o mediambientals (com el canvi climàtic o la pèrdua de la biodiversitat).

EXPLICACIÓ DEL TRET:

El model de desenvolupament econòmic que impera avui dia no és compatible amb la sostenibilitat econòmica ni mediambiental, i està posant en perill la vida present i futura al nostre planeta. Anàlisi recents ens mostren que les polítiques tradicionals de creixement han fracassat en ambdós fronts: d'una banda, l'augment del PIB amb prou feines ha beneficiat les persones que viuen en situació de pobresa (l'11 % de la població que acapara el 50,1 % de la riquesa/renda mundial s'ha enriquit encara més); i, de l'altra, gran part d'aquest creixement s'ha aconseguit a costa de la degradació dels recursos naturals.

Generar un sistema econòmic que produeixi benestar per a totes les persones va de la mà de la implantació d'un sistema de producció i consum que respecti l'equilibri mediambiental del nostre planeta. Cal fer front a la pobresa i a la degradació mediambiental de manera conjunta, ja que els principals límits funcionals, els límits socials (com la fam, la desigualtat i la manca de salut) i els límits planetaris o mediambientals (com el canvi climàtic o la pèrdua de la biodiversitat) estan units intrínsecament.

Educar des de l'enfocament de sostenibilitat ambiental implica reflexionar críticament sobre la crisi ecològica, i situar-la en un context de relacions intergeneracionals, que a més mostra clarament les interconnexions, els vincles entre espais geogràfics, entre hàbits de consum... Si abans entendre els problemes mediambientals es reduïa a l'àmbit local com a causa-efecte, ara la part local té conseqüències globals: canvi climàtic, disminució de la capa d'ozó, extinció d'espècies. La societat actual de sobreconsum és incompatible amb la possibilitat de mantenir les condicions que fan possible la vida (de les persones i del planeta). Així ho proclama la comunitat internacional des de fa dècades i així es recull a la nova agenda de desenvolupament, en la qual per als propers anys es prioritza l'educació en un desenvolupament sostenible per a tots els països signants.

La ciència ha demostrat que per acabar amb la pobresa no cal augmentar la pressió sobre els recursos naturals. L'objectiu del creixement econòmic ha de ser portar a la humanitat a aquest espai segur i just, eradicant la pobresa i utilitzant els recursos naturals limitats de manera sostenible. Què implica aquest repte per a l'educació? Cal tenir en compte l'abordatge que en fan altres cultures i cosmovisions respectuoses amb el medi ambient, així com l'anàlisi i la crítica de l'antropocentrisme subjacent; sense deixar de banda l'acostament a les pràctiques educatives que relacionen escola i comunitat des de l'harmonia amb la natura i l'entorn.

2.2 TRETES DE LES CLAUS PEDAGÒGIQUES I METODOLOGIES TRANSFORMADORES

Els enfocaments i mirades que caracteritzen la cultura d'un centre educatiu transformador generen claus pedagògiques específiques i metodologies coherents amb els valors i principis en què es vol educar. Per això, és freqüent que l'aposta d'un centre per l'educació transformadora per a la ciutadania global l'acompanyin processos d'innovació educativa en què es revisen, renoven, reafirmen i experimenten pràctiques i metodologies que donin resposta a la gran qüestió de com portar a terme processos d'ensenyament-aprenentatge, coeducatius i interculturals, que permetin desenvolupar el currículum oficial, però orientat a la justícia global, als drets humans, a l'equitat de gènere i al desenvolupament sostenible.

Per avançar en aquests valors eticopolítics, es proposen metodologies transformadores que abastin tots els àmbits de la persona: la part afectiva a través de l'aprenentatge socioemocional, la part cognitiva i intel·lectual a través de l'aprenentatge crític i reflexiu i la part activa a través de l'aprenentatge significatiu-experiencial.

Aquestes pràctiques, a més de capacitar per modificar la realitat en el futur i construir un món més just, han de generar canvis en el present mitjançant la incidència política i l'acció transformadora. Tot això es fa en un marc d'avaluació que, lluny de jutjar les persones implicades, genera aprenentatge i ajuda a millorar el procés.

Els principis pedagògics dels quals emanen els cinc trets identificats són les següents:

- ➊ Afrontar els processos d'ensenyament-aprenentatge amb la consciència que l'educació és una acció política.
- ➋ Posar en el centre de l'acció educativa la persona, des d'una visió integral que abasti totes les seves dimensions (física, cognitiva, afectiva, social, espiritual, etc.) i que es vinculi amb les seves experiències vitals.
- ➌ Una visió holística que constati que tots els components de la realitat tenen una relació sistèmica entre si i que tots els elements estan relacionat intrínsecament amb tot allò que existeix. L'ensenyament no ha de ser fragmentat, ja que l'aprenentatge significatiu s'adquireix globalment integrant tots els camps del coneixement en un saber unitari.
- ➍ Posar èmfasi en la capacitat que les persones, els grups i les institucions tenen de transformar la realitat. Per això, convida a fer una mirada crítica a la realitat, i a proposar horitzons de transformació dels entorns, de les estructures i dels processos, que impliquin tota la comunitat educativa. Els processos educatius, més enllà de la transmissió de continguts, són propostes d'alliberament i de transformació de la persona, dels grups i de les societats.
- ➎ La construcció del coneixement i la transformació es donen de manera col·lectiva en la trobada, l'escolta i el diàleg entre totes les persones pel que fa a tots els sabers.

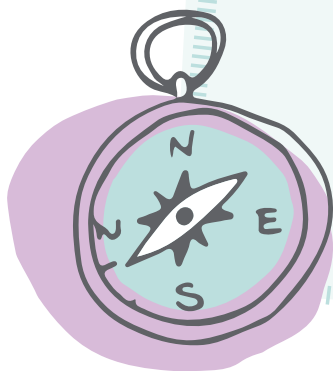
TRET 6:

APRENENTATGE SOCIOEMOCIONAL

DEFINICIÓ: Centre educatiu que atén les emocions i que promou metodologies perquè s'adquireixin competències i habilitats per a la vida que permetin que totes les persones de la comunitat educativa es puguin vincular de manera creativa i preocupar de la realitat que les envolta.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Detecta l'estat anímic de l'alumnat, sap com es troba el grup i també com està emocionalment cada alumna i alumne.
- Usa metodologies socioafectives que faciliten el desenvolupament i l'evolució de les emocions, integrades en un aprenentatge significatiu.
- Afavoreix l'adquisició i el desenvolupament de competències socioafectives, com ara la intel·ligència emocional per detectar i esmentar els sentiments, l'autoestima, l'empatia, la gestió de la frustració o la cooperació en la resolució de conflictes.
- Promou l'expressió emocional de l'alumnat i integra en les accions educatives els productes plàstics resultants d'aquestes expressions.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Aquest enfocament fa referència a la dimensió socioemocional de l'educació. L'àmbit escolar i la constitució de grups que es donen a l'interior són espais afectius que fan de l'educació una experiència relacional sempre canviant, en la qual el contacte mutu, la interacció, les relacions i les vivències van educant i transformant. Aquest enfocament proposa la construcció d'identitats conscients de les seves emocions, del seu valor com a persones, de la seva responsabilitat social i de la necessitat de comprometre's amb la transformació de la realitat.

Són nombroses i diverses les experiències afectives que es viuen en un centre educatiu i que afecten cadascuna de les persones i col·lectius que formen part de la comunitat educativa. Cal ser-ne conscients i reconèixer-les sense jutjar-les i actuar amb responsabilitat. Per a això, cal avançar sempre en el grau d'autoconeixement personal tant de l'alumnat com del professorat (que ha d'avançar sempre en la consciència del que li està passant) i en el nivell d'empatia que ens permet apreciar els sentiments dels altres i comprendre els seus desitjos, pensaments i creences.

El subjecte principal de l'emoció és la persona, i és en ella en qui centrem la intervenció educativa. Però és cert que la majoria de les vivències afectives es produeixen en la relació amb el grup, per la qual cosa esdevé l'instrument privilegiat per al desenvolupament de les capacitats socioemocionals, especialment si volem orientar-les a la transformació social juntament amb la felicitat individual.

El cos és una porta d'accés privilegiada per a la detecció i per a la mobilització de les emocions, de manera que l'aprenentatge socioemocional requereix para atenció continuament al cos i usar metodologies que des de l'Educació Física i altres camps posin en moviment els sentiments.

En els processos d'aprenentatge i de construcció de la ciutadania es disparen sentiments relacionats amb les quatre emocions bàsiques. Així, treballarem:

- » La indignació davant la violació dels drets humans i l'incompliment de les entitats i persones que tenen la responsabilitat i l'obligació de garantir-los.
- » La tristesa, fruit de la injustícia esmentada i de l'empatia amb el sofriment de les persones i col·lectius que la pateixen.
- » La por davant les violacions previsible dels drets i la consciència que en un món global aquest incompliment ens afecta ja en el present i encara ens pot afectar molt més en el futur.
- » L'alegria que s'origina en la participació en els processos de transformació a favor de la justícia social i la col·laboració amb les entitats implicades en generar aquests canvis. També l'alegria pels èxits aconseguits en aquesta lluita.

TRET 7:

APRENTATGE SIGNIFICATIU-EXPERIENCIAL

DEFINICIÓ: Centre educatiu que participa en la construcció d'una ciutadania compromesa amb els drets humans, mitjançant processos que estableixen connexions amb la realitat de l'alumnat i que vinculen la conjuntura local amb les situacions globals. Contribueix a generar canvis polítics i socials.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Té un coneixement tan profund com sigui possible de la realitat (tant de les vivències de l'alumnat, com de l'entorn local i del context global) en relació amb els drets humans i amb l'equitat de gènere.
- Vincula la pràctica educativa a les necessitats detectades i estableix connexions amb els continguts curriculars.
- Implementa metodologies que desenvolupin les competències i continguts curriculars, alhora que es fan accions que contribueixen a transformar la realitat i a construir una ciutadania global. Per exemple, aprenentatge-servei; aprenentatge basat en projectes transformadors; experiències vitals integrades en processos educatius com el joc, el teatre...

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Un centre educatiu transformador impulsa processos d'ensenyament-aprenentatge íntimament relacionats amb les diverses realitats socials que hi ha a la comunitat educativa i a l'entorn local i global. Tot plegat, atenent als seus principis i valors. Detecta quins canvis cal provocar i mobilitza els seus recursos per aconseguir-ho. Alhora, per garantir que l'aprenentatge sigui significatiu, resulta imprescindible connectar-lo amb les experiències vitals de l'alumnat, especialment aquelles que tinguin a veure amb la seva realitat com a subjectes de drets i de responsabilitats, i amb les relacions de poder i de cura en què hi participen.

A més d'establir connexions dels continguts curriculars amb els interessos i experiències de l'alumnat, cal establir-les amb els del professorat, especialment com a agent polític conscient.

Es pot aconseguir un augment significatiu de la motivació, del coneixement de la matèria, del caràcter pràctic dels ensenyaments i, principalment, de la capacitat transformadora del procés educatiu, si s'alineen la pràctica educativa i els seus continguts amb l'agenda transformadora local i global, com pot ser l'Agenda 2030 d'objectius de desenvolupament sostenible; l'agenda ecologista, la feminista, la de la Campanya Mundial per l'Educació...

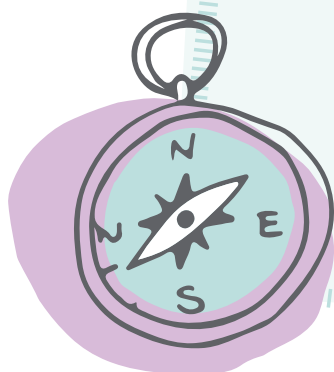
TRET 8:

METODOLOGIES CRÍTIQUES, REFLEXIVES I COL·LABORATIVES

DEFINICIÓ: Centre educatiu que persegueix la comprensió de les problemàtiques principals que ens afecten a nivell global i local i les relacions existents entre les dues. Es fa amb una mirada crítica, enfocada en els drets humans i en l'equitat de gènere. Impulsa metodologies col·laboratives que permetin intercanviar opinions, contrastar reflexions i compartir l'anàlisi crítica col·lectiva.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Evita la reproducció reiterativa de conceptes. Vincula els aspectes cognitius del coneixement amb els aprenentatges corporals i socioemocionals per capacitar en l'anàlisi crítica de la realitat, amb la intenció d'entendre-la i d'actuar-hi.
- Genera processos de comunicació i de construcció col·lectiva del coneixement. Així, s'assoleix un aprenentatge crític i problematitzador que genera una presa de consciència sobre el paper que cada persona i col·lectiu tenen per a la transformació local i global. Genera projectes i processos per transformar la realitat.
- Afavoreix que tota la comunitat educativa (des de les vivències personals i de les pràctiques concretes per a la transformació personal i col·lectiva) pugui analitzar, valorar, reflexionar i aprendre de les seves pràctiques de manera individual i col·lectiva i generar propostes d'actuació internament i externa.
- Inclou el coneixement de les realitats socials als processos formatius, tant de l'entorn immediat com les de l'àmbit global. En aquest punt és fonamental no conformar-se de portar a l'escola les notícies dels grans mitjans de comunicació, sinó complementar-les amb la visió del món que aporten les associacions i ONG de desenvolupament.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

La capacitat d'analitzar críticament la realitat és una competència clau que condiciona la manera com s'adquireixen altres competències, com ara les socials i les cíviques. Si s'aprèn a reproduir els continguts i es comprèn de manera acrítica la realitat, amb més probabilitat es tendirà a reproduir-la, però no a transformar-la.

L'anàlisi crítica es realitza aplicant a la realitat els enfocaments característics de la cultura d'un centre educatiu transformador: l'enfocament basat en els drets humans i orientat a la justícia global; l'enfocament de gènere; el de sostenibilitat ambiental, l'intercultural, l'inclusiu i el participatiu.

Per afavorir la reflexió i la col·laboració mútua, hi ha diverses metodologies i propostes que ens fan valorar críticament la realitat, i ens ajuden a transformar els contextos, les estructures i els processos. Són propostes participatives, obertes i flexibles, que impliquen tota la comunitat educativa i que busquen sinergies amb altres organitzacions, donant prioritat a la dignitat de cada persona i a la justícia social.

Un element destacat d'aquestes metodologies és el diàleg constructiu. A més de ser un aspecte que defineix l'aprenentatge dialògic que s'expressa en les comunitats d'aprenentatge, també és present en moltes altres pràctiques educatives. La col·laboració creativa és clau dins i fora de l'aula. Dins el grup, es dona en les interaccions entre iguals, en l'intercanvi d'experiències, en la reflexió conjunta, en l'intercanvi de sabers, en el valor de totes les experiències i aportacions per igual... Fora de l'aula s'observa en els espais de diàleg amb l'entorn i en l'acció que se'n deriva.

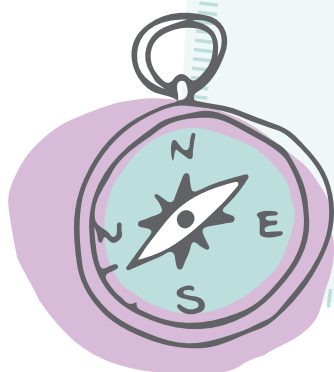
TRET 9:

PRÀCTIQUES PER A LA INCIDÈNCIA I L'ACCIÓ TRANSFORMADORA

DEFINICIÓ: Centre educatiu conscient que l'educació és política en el seu sentit etimològic de construcció de la ciutadania, del que és públic. Així, el professorat i, en part, l'alumnat tenen un paper rellevant com a agents polítics. La incidència esdevé així una eina amb la qual dur a terme processos d'aprenentatge experiencial dels continguts curriculars.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Pren consciència que l'acció educativa és una acció política, ja que contribueix a mantenir o modificar en una direcció o en una altra el model social i econòmic.
- Porta a terme accions d'incidència a favor de la ciutadania global i les fa servir com a recurs pedagògic per a l'adquisició de continguts curriculars mitjançant una acció compromesa amb l'entorn immediat, vinculada al context global.
- Participa com a centre educatiu en campanyes d'incidència i sensibilització que promouen les ONGD, les associacions locals, etc., a favor de la justícia social.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Entenem la incidència com la capacitat d'intervenir en processos de transformació a nivell del centre educatiu, de l'entorn local i en polítiques públiques. Suposa una relació de diàleg entre la teoria i la pràctica, sent aquesta la recerca d'una transformació de la realitat, partint de la seva anàlisi crítica i històrica. Es recolza en el principi polític i educatiu de la inclusió social i en el d'exercici dels drets. Així mateix, té a l'horitzó polític i cultural la construcció d'una societat justa i inclusiva, de relacions socials igualitàries.

Sovint, gent que pertany a la comunitat educativa nega que l'educació sigui una acció política i defensa que la seva funció és la transmissió asèptica i apolítica de la cultura. Però aquesta concepció d'escola consolida el seu paper de reforç del model socioeconòmic imperant. És a dir, afavoreix que les coses segueixin tal com són. L'ETCG, en canvi, desperta la capacitat de transformar la realitat i d'incidir davant qui té l'obligació que es compleixin els drets humans. Porta a la inquietud, a la curiositat, a la innovació transgressora, a la recerca per constituir-nos com a dones i homes protagonistes actius, constructors de la història, subjectes transformadors. Ens posa a la recerca d'una educació per a una ciutadania planetària democràtica, per a la defensa de la vida, per a la globalització de la solidaritat, etc.

La incidència és un recurs pedagògic amb gran potencial, que afavoreix l'aprenentatge experiencial amb un alt caràcter socioemocional i que permet l'adquisició del contingut curricular a través d'una acció compromesa amb l'entorn immediat, vinculada al context global.

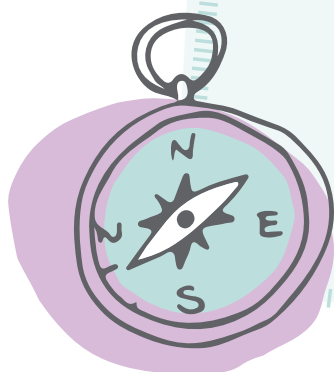
TRET 10:

AVALUACIÓ QUE GENERA APRENENTATGE I MILLORA

DEFINICIÓ: Centre educatiu que inclou l'avaluació, la sistematització d'experiències i la investigació contínua (preferentment la investigació d'acció participativa) de les seves pràctiques educatives i de les seves polítiques de centre, de manera que es generi un coneixement compartit i uns aprenentatges rellevants, intercanviables per a la millora de les accions d'educació per a la ciutadania global en el mateix centre i en d'altres.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Evita l'ús de l'avaluació com a eina de judici i el promou per detectar i socialitzar aprenentatges.
- Implementa processos de sistematització d'experiències que permetin extreure aprenentatges de processos de mitjà i llarg termini, viscuts pel centre educatiu o per la seva comunitat.
- Promou una cultura de centre en què es valori l'avaluació, la investigació i la sistematització d'experiències com a eines per millorar i consolidar els processos d'èxit relacionats amb l'ensenyament-aprenentatge de ciutadania global.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

L'avaluació té la capacitat de retornar als agents educatius informació rellevant sobre el procés d'ensenyament-aprenentatge. Tot i aquest potencial, tradicionalment s'ha utilitzat més com a eina per enjudiciar l'alumnat i, en menor mesura, al professorat. L'ETCG no posa èmfasi en els estàndards de rendiment homogeni, sinó en elements com el procés, l'autonomia, la creativitat, la cooperació, el diàleg, etc.

Si aquesta manera d'avaluar i d'investigar se sistematitza en el centre i s'installa com a cultura compartida, permet detectar, nomenar i construir col·lectivament els aprenentatges (pedagògics i de contingut) que es produeixen en els processos i que es poden socialitzar amb la resta de l'acadèmia.

Aquesta cultura d'avaluació i d'investigació participatives garanteix una participació de qualitat dels diferents agents de la comunitat educativa en els espais de discussió, de reflexió i de presa de decisions.

En plantejar-ho com a contribució a la construcció col·lectiva del coneixement i no com un judici personal ni col·lectiu, permet a tots els agents que participen en el procés d'avaluació (principalment, alumnat i professorat) apropiarse a la seva pràctica disposats a aprendre a partir de l'experiència, amb una actitud més crítica, autocrítica i reflexiva.

2.3. TRETES DE LA PLANIFICACIÓ I L'ORGANITZACIÓ DEL CENTRE

Les polítiques dels centres educatius, com s'organitzen i es planifiquen, creen les condicions adients perquè qualsevol proposta que sorgeixi pugui arrelar i créixer amb coherència i integritat, sense que la seva aplicació, difusió i consolidació es vegin frenades per obstacles. En concret, són les que poden permetre que els principis que hem detectat en la cultura d'un centre CET es materialitzin en un projecte educatiu.

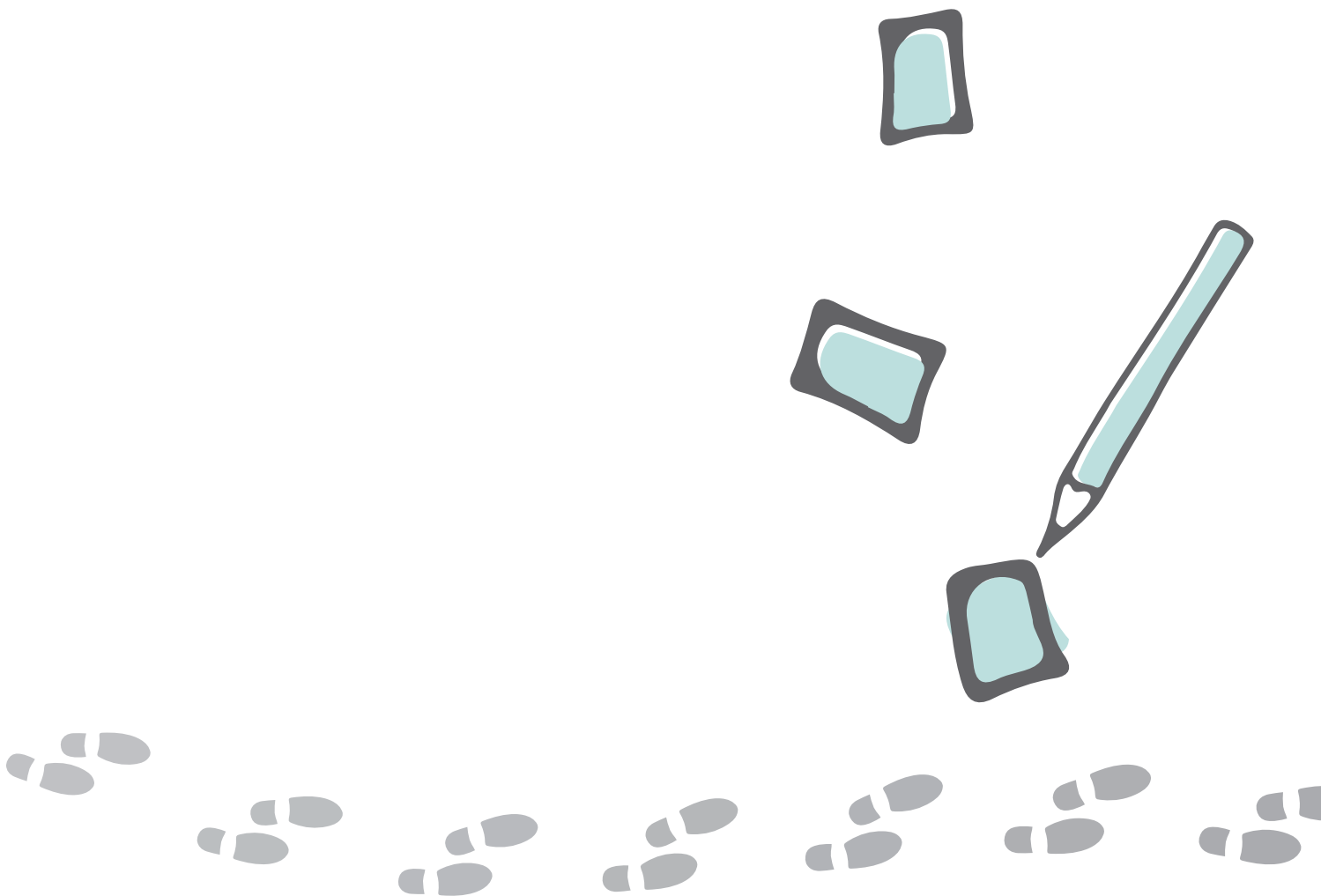
Com a trets relatius a les polítiques del centre, fem referència a les característiques relacionades amb el funcionament, la planificació i l'estructura del centre, entesa com: sistema organitzatiu, processos de presa de decisions, formes de participació i rols oficials que s'hi exerceixen, distribució d'espais, maneres de comunicar, aconseguir i utilitzar els recursos, estàndards de qualitat... Inclou, a més, les relacions que el centre decideix tenir amb l'entorn i la comunitat local.

El desenvolupament d'aquestes polítiques i com es gestionen tindran un paper molt important en qualsevol procés de canvi i transformació institucional, ja que permetran crear espais, recursos, motivació i sostenibilitat a les diverses iniciatives que es vulguin introduir en el centre educatiu. Per això, a l'hora de promoure canvis en les polítiques dels centres educatius, hi ha tres grans claus transversals que val la pena tenir en compte⁶:

- **Autonomia:** Com més autonomia, més capacitat d'adaptar-se a les noves demandes, més responsabilitat de totes les persones implicades i més capacitat d'iniciativa. Per això, serà fonamental fomentar la capacitat de totes les persones que formen part de la comunitat educativa per reflexionar críticament sobre els processos i decisions que afecten el projecte de centre educatiu, i la possibilitat que aquestes puguin elaborar i posar en pràctica propostes d'acció pròpies.

⁶ Borjas, Beatriz. «La gestión educativa al servicio de la innovación» Colección Programa Internacional de Educadores Populares. Federación Internacional de Fe y Alegría.

- **Participació:** La comunitat educativa ha de participar tant en la gestió del projecte educatiu com en la seva execució. La participació genera un sentiment de pertinença que permet el compromís amb el que es defineix a nivell de polítiques. Així, cal generar espais i oportunitats de coordinació i participació entre professorat del mateix centre i la resta dels membres de la comunitat educativa, per redefinir i desenvolupar el projecte de centre. Un procés que connecta, alhora, amb el camí de la formació contínua.
- **Formació:** Generar un procés d'aprenentatge continu per al desenvolupament d'habilitats, millora de capacitats i generació de noves idees, o si es prefereix, d'innovació, que transformin el centre i generin un impuls cap a l'educació transformadora. Implica crear permanentment espais de capacitació que permetin reflexionar i avaluar constantment la pròpia pràctica educativa, la cultura i les polítiques de centre (preguntar-se, investigar, dialogar, comprendre, millorar, sistematitzar).

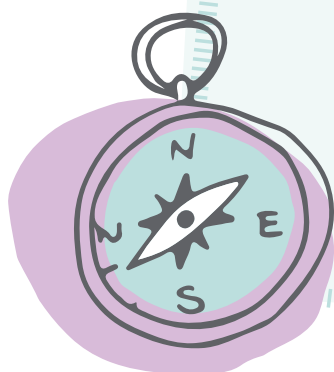
TRET 11:

CURRÍCULUM DE L'EDUCACIÓ TRANSFORMADORA PER A LA CIUTADANIA GLOBAL

DEFINICIÓ: Centre educatiu que reflexiona, revisa i modifica el currículum, els objectius de cada etapa educativa, la metodologia didàctica i els criteris d'avaluació a la llum dels continguts, valors i enfocaments de l'educació transformadora per a la ciutadania global.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Connecta i adapta curricularment, per part del professorat, els enfocaments i els continguts de l'educació transformadora per a la ciutadania global en funció de cada assignatura, des d'una perspectiva més integral, amb l'objectiu de crear projectes interdisciplinaris.
- Garanteix el desenvolupament d'aquests enfocaments i continguts en els diversos àmbits de concreció curricular i en la seva progressivitat amb el temps.
- Genera, selecciona i adapta recursos, materials i instruments que permetin treballar enfocaments i continguts de l'ETCG, de manera que responguin a les necessitats i realitats de l'ensenyament-aprenentatge de cada centre.
- Orienta el currículum perquè els estudiants i les estudiants puguin desenvolupar actituds d'empatia, compromís, participació, consciència crítica, habilitats per a la participació i la transformació social encaminada al bé comú.
- Possibilita la participació i el treball col·laboratiu amb el professorat i amb els diversos actors de la comunitat educativa pel que fa les pràctiques educatives i a les polítiques de centre.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Para conseguir que la Educación Transformadora para la Ciudadanía Global se promueva en el centro educativo de Per aconseguir que l'educació transformadora per a la ciutadania global es promogui al centre educatiu amb integritat i coherència, és fonamental revisar i adequar el currículum dins cada ensenyament i etapa, com ara relacionar els enfocaments, continguts i metodologies de l'ETCG.

Si el que hem desenvolupat abans sobre els trets de les pràctiques en claus pedagògica i metodològica són el cor de l'educació, el currículum és l'esquelet pel qual se subjecten i sostenen aquestes pràctiques educatives, i està integrat pels elements següents: els objectius de cada ensenyament i etapa educativa, les competències, els continguts, la metodologia didàctica, els estàndards d'aprenentatge avaluable i els criteris d'avaluació.

Tenint en compte aquests elements, incorporar l'ETCG al currículum suposarà poder identificar quins valors, objectius, continguts, competències i metodologies que promou l'ETCG considerem imprescindibles per treballar al centre educatiu, i planificar com articular i incloure aquests aspectes en el currículum oficial. En aquest procés és essencial que hi participin els diversos agents i col·lectius que conformen la comunitat educativa i que, en aquest sentit, incorporem i ens qüestionem també com avaluar el treball amb l'alumnat.

Incorporar els enfocaments i continguts de l'ETCG com són la interdependència (glocalitat), l'equitat, l'ètica de les atencions, la sostenibilitat econòmica i mediambiental, la perspectiva de drets humans, de gènere, d'interculturalitat, la cultura de la participació, etc.), implica també que la comunitat educativa repensi l'ús de materials, recursos i instruments que permetin treballar aquests aspectes a l'aula. Per això, serà important que el professorat revisi els materials existents, per garantir-ne l'adequació a les realitats i necessitats de cada centre. Hi hauria diversos aspectes essencials que cal tenir en compte:

- l'adaptació a la diversitat dels contextos i de les persones amb les quals treballen
- la disponibilitat de temps de qualitat per seleccionar, classificar i adaptar sistemàticament tot el que troben a les seves realitats i
- la sistematització, l'organització i la categorització dels materials per etapes, edats i temàtiques dins les organitzacions: disposar d'un banc de recursos on el professorat pugui "pujar" el que fa a l'aula per compartir-lo.

D'altra banda, també seria important promoure l'elaboració de nous materials per part de docents i altres institucions educatives, adaptats a les realitats i necessitats de cada centre i que fomentin l'ús crític de les tecnologies de la informació i de la comunicació (webs, xarxes socials, vídeos, ràdio, TIC i/o competència digital del professorat, etc.).

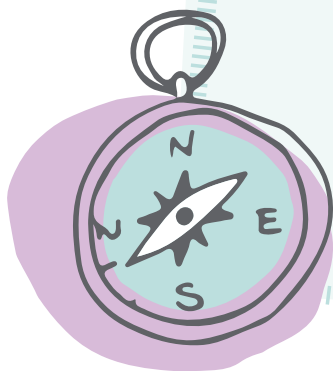
TRET 12:

L'EDUCACIÓ TRANSFORMADORA PER A LA CIUTADANIA GLOBAL PRESENT EN DOCUMENTS ESTRATÈGICS

DEFINICIÓ: Centre educatiu que inclou explícitament els principis, continguts, valors i enfocaments de l'educació transformadora per a la ciutadania global en els documents d'identitat, estratègics i operatius del centre: notes de presentació i comunicació de la institució a la comunitat, pla d'acció tutorial, plans de convivència, programacions d'aula, entre d'altres.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Incorpora als documents estratègics i operatius del centre els enfocaments i propostes que sorgeixen de l'ETCG per facilitar la seva promoció, de manera coherent i integrada, en tots els àmbits del centre i del projecte educatiu.
- Promou el diàleg entre diferents actors de la comunitat educativa sobre les realitats del seu entorn, així com sobre la possibilitat de generar accions de transformació i millora de la realitat local.
- Construeix amb la comunitat educativa els documents estratègics i operatius del centre.
- Fomenta i inclou propostes de treball de transformació i de formació per al professorat i l'alumnat en educació per a la transformació social i la ciutadania global.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Els documents estratègics, d'identitat dels centres, recullen el projecte educatiu de cada institució, és a dir, reflecteixen la mirada que cada un té sobre l'educació i les seves finalitats, i esdevé l'horitzó de treball, així com la carta de presentació per a les famílies, organismes i institucions educatives externes.

La inclusió explícita de l'ETCG, els seus principis, continguts i valors ajuda que el centre promogui i faci realitat aquesta proposta en les seves pràctiques de manera coherent i integral, internament i externa.

Cal revisar els documents oficials, estratègics i operatius del centre, els de comunicació, així com els d'identitat, el projecte educatiu, la planificació estratègica, el pla d'acció tutorial, els plans de convivència i les programacions d'aula tenint en compte l'educació transformadora per a la ciutadania global, de manera que hi siguin presents els enfocaments, els continguts, els objectius i els valors que aquesta promou.

Per generar el compromís i la participació de totes les persones pertanyents a la comunitat educativa en la gestió del canvi és fonamental que formin part de la creació d'aquests documents i que participin en la definició del projecte educatiu del centre. Així mateix, generar espais de trobada i reflexió on es presentin aquests documents a les famílies i a l'interior de les institucions, també és una manera d'impulsar una cultura i una pràctica participatives i transformadores.

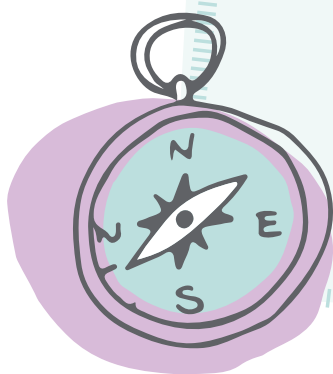
TRET 13:

ORGANITZACIÓ PARTICIPATIVA I INTEGRADORA

DEFINICIÓ: Centre educatiu que compta amb un projecte educatiu elaborat de manera participativa, horitzontal i inclusiva. Dona l'oportunitat de participar en els aspectes clau (currículum, documents estratègics del centre) a diferents integrants de la comunitat educativa: alumnat, professorat, PAS i famílies. Vincula l'escola amb la realitat local i global, es preocupa de tenir una comunicació contínua i propera dins el centre i amb l'entorn.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Estableix de manera conjunta i horitzontal els mecanismes per prendre decisions importants per a la vida del centre, el projecte educatiu i les polítiques de la institució, per la qual cosa genera espais de diàleg, coordinació i participació de les diferents persones que formen part de la comunitat educativa, per elaborar un projecte comú que promogui l'ETCG
- Es replanteja les estructures i els espais del centre per garantir que fomenten una educació integral centrada en la persona, en les seves necessitats, interessos i habilitats, i que possibiliten espais i estratègies en el centre que tractin la convivència, el respecte, la diversitat i la inclusió, valors essencials per desenvolupar les competències globals i generar models de ciutadania compromesos amb la justícia social.
- Genera noves formes i espais de participació, a més de les que estableix la legislació educativa, que ajudin a connectar les necessitats de les persones que conformen el centre educatiu amb la realitat dels processos d'ensenyament i aprenentatge que establim.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Les estructures i el sistema d'organització de qualsevol institució són fonamentals a l'hora de facilitar la generació de processos de transformació i l'exercici de la ciutadania de manera integral. L'educació transformadora per a la ciutadania global implica una manera de construir ciutadania des de l'experiència pròpia de l'escola, la qual cosa fomenta un exercici ciutadà continu.

Aconseguir que l'organització escolar sigui participativa, integradora i inclusiva és un dels trets dels centres educatius que pretenen implementar l'ETCG de manera integral i coherent. El procés de formació i presa de decisions implica i compromet tota la comunitat educativa, i esdevé un dels seus aspectes fonamentals perquè, d'una banda, canvia la concepció del poder i les relacions que s'estableixen entre les persones pertanyents a la comunitat educativa (equips directius, docents, famílies, alumnat) cap a un poder compartit, i, de l'altra, resulta una manera de construir ciutadania des de l'experiència pròpia de l'escola, fent-hi un exercici ciutadà.

Parlem, doncs, de fer un canvi de paradigma important, que suposa que tota la comunitat educativa s'involucri en el procés de presa de decisions des d'espais participatius i equitatius, i que hi implica tots els processos del centre, incloent els que es produeixen a l'aula.

A més de promoure una estructura i una organització escolars que facilitin i incloguin la participació de totes i cadascuna de les persones que formen part de la comunitat educativa, cal pensar els espais que té el centre (l'arquitectura, la pintura, els panells d'"informació", el web, entre d'altres) de manera que fomentin la integració, la inclusió i la participació.

TRET 14:

ATENT A LES RELACIONS DE PODER I DE CURA

DEFINICIÓ: Centre educatiu que analitza les relacions que es donen entre els subjectes i els grups dels processos educatius i hi intervé per prevenir les violències i promoure actituds d'apoderament, respecte i cura. Es preocupa del repartiment equitatiu dels recursos, inclòs l'ús d'espais educatius.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Construeix noves maneres de relacionar-nos i revisa com s'exerceix el poder i la presa de decisions a l'interior de la institució educativa, tenint com a objectiu el bé comú, la visió integral de la persona i la dignitat humana per poder construir vincles inclusius i equitatius.
- Estimula la trobada, la convivència, els espais de diàleg i l'obertura cap als altres i els valors com la igualtat, la solidaritat i la fraternitat, la responsabilitat, la sorpresa i l'admiració cap a la natura.
- Impulsa processos educatius que ajuden a promoure actituds d'apoderament, respecte i atenció, i a prevenir actituds de violència.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Des de l'ETCG s'apunta la necessitat de dissenyar noves maneres de relacionar-nos, de revisar els modes en què s'exerceix el poder, tenint en compte les desigualtats de gènere, i posant al centre l'equitat, la inclusivitat i la dignitat humana.

Els centres educatius no són aliens a la realitat del món, a l'augment de la violència en totes les seves escales i tipologies, a l'augment de l'individualisme, de la corrupció, de la societat del "semblar" i "figurar", del poder com a "dominador" de tot el que és a l'abast, del "com més, millor".

L'ETCG contribueix a generar una cultura alternativa en què el bé comú, la visió integral de la persona i la dignitat humana se situïn en el centre i per davant dels interessos particulars, i en què es passi d'entendre el poder com a domini individual, a concebre'l com a capacitat de transformar la realitat de manera compartida i al servei de la construcció d'una societat més justa.

Un altre cop tornem al tret anterior, preguntant-nos per l'organització i l'estructura del centre, que té molt a veure amb els temes d'atenció, respecte i relacions de poder que s'hi estableixen.

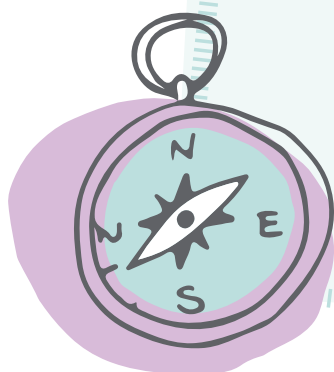
TRET 15:

TREBALL AMB L'ENTORN I EN XARXA

DEFINICIÓ: Centre educatiu obert a l'entorn, on es promou i es participa en processos transformadors a favor de la justícia social amb associacions, institucions varies i altres centres educatius propers. També participa en xarxes, tant per a l'intercanvi d'idees, experiències, aprenentatges i recursos, com per a la realització d'accions conjuntes, d'incidència i aprenentatge, amb diversos agents compromesos amb la justícia global i la igualtat.

ALGUNES PISTES PER APROFUNDIR:

- Treballa amb l'entorn i participa en xarxes amb altres centres i altres educadors i educadores, per compartir i socialitzar experiències i aprenentatges.
- Obre el context educatiu a altres institucions i organitzacions de l'entorn, per generar propostes conjuntes i enriquir la tasca educativa, amb la qual cosa s'aconsegueix un centre obert i referent.
- Reflexiona i revisa si les propostes que genera el centre educatiu contribueixen a la construcció de la ciutadania global i a la transformació social.

EXPLICACIÓ DEL TRET:

Un centre que introdueix l'educació transformadora per a la ciutadania global al seu projecte educatiu ha d'estar obert a l'entorn, ser capaç de sortir de les parets de l'escola i deixar que l'entorn hi entri. És un centre que busca ser transformador en les seves pràctiques i que educa per a la ciutadania global.

Promou la participació en xarxes, tant per a l'intercanvi d'idees, d'experiències, d'aprenentatges i de recursos, així com per portar a terme accions educatives conjuntes d'incidència i transformació. Fomenta pràctiques innovadores com l'aprenentatge-servei, l'aprenentatge basat en projectes i el voluntariat.

El treball amb la comunitat, des del coneixement de la realitat concreta, és clau per a un centre educatiu transformador per a la ciutadania global, ja que d'aquesta manera es creen i generen relacions i espais d'actuació més experiencials.

Cal que, en obrir el context educatiu a altres institucions de l'entorn, es puguin generar propostes educatives conjuntes, que afavoreixin l'entrada al centre d'organitzacions que treballin en l'educació de nens, nenes i adolescents, famílies i institucions, que puguin aportar a la tasca educativa i a la generació d'un centre obert i referent. Per exemple, seria important que les famílies participin en les activitats escolars a través de projectes intergeneracionals.

CAPÍTOL 3: COM AVANÇAR COM A CENTRE EDUCATIU TRANSFORMADOR

**"La lluita és com un cercle, es pot començar en qualsevol punt,
però mai no acaba".
Subcomandant Marcos (en paraules del Viejo Antonio').**

En l'apartat anterior hem presentat els trets que caracteritzen un centre educatiu transformador (CET). Es tracta d'un horitzó cap al qual hem de caminar i que ens impulsa a fer passos per avançar. (Galeano 1989)

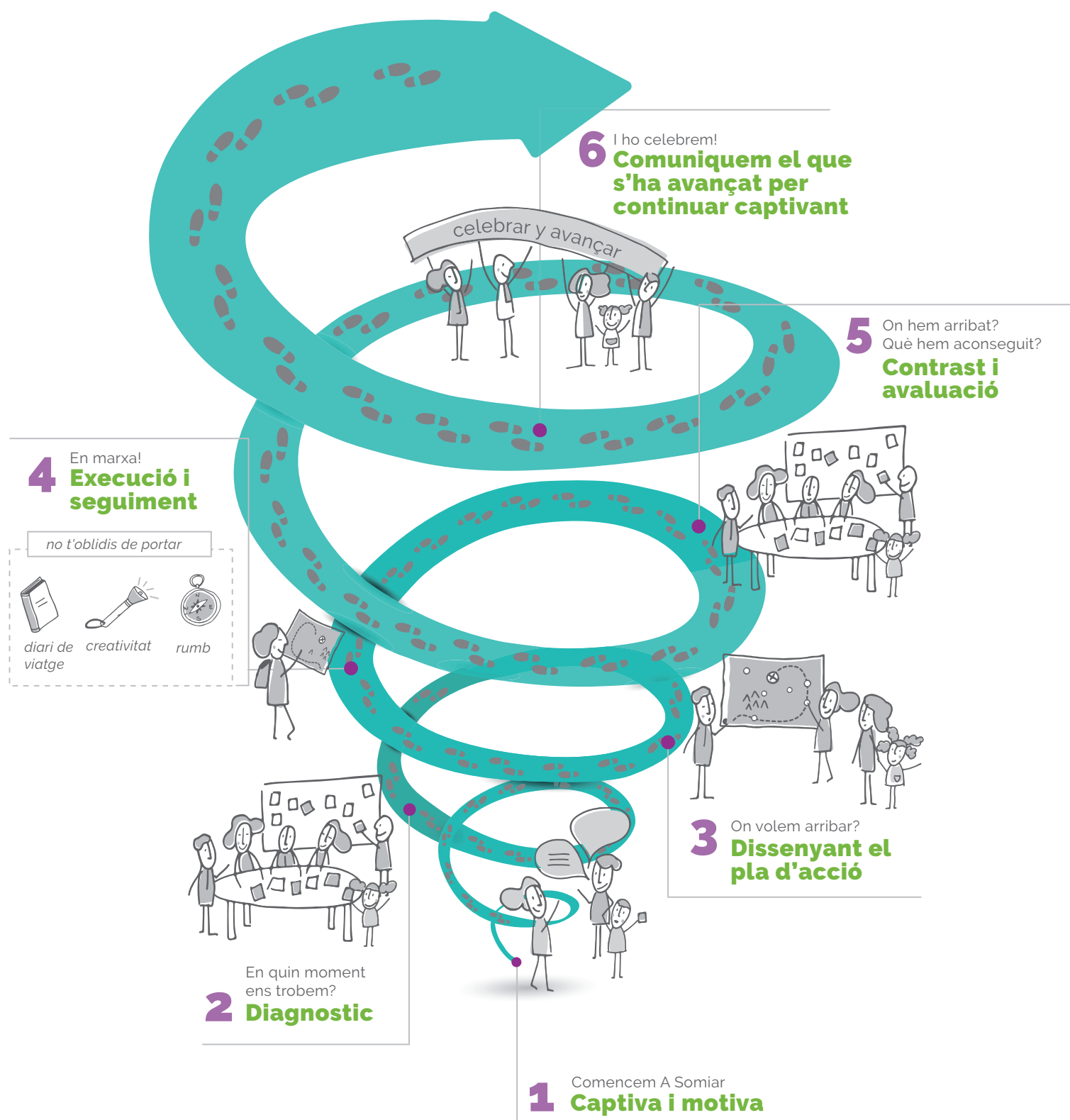
Per orientar aquest camí, proposem un full de ruta que ens ajudi en un viatge que serà diferent per a cada centre, ja que cada un traçarà el seu recorregut i avançarà amb les etapes que més li interessin. Per a cada un d'aquests trams es poden plantejar metes concretes, però sempre amb l'horitzó de progressar com a centre educatiu transformador per a la ciutadania global. Fem una proposta metodològica flexible que serveixi perquè cada centre dissenyi el seu procés, "el seu full de ruta" en funció de la seva realitat concreta.

Expressem l'avanç en els trets que caracteritzen els CET com un camí que, d'alguna manera, és cíclic, ja que comporta un diagnòstic de l'estat de la qüestió en la qual es vol avançar, seguida d'una planificació del canvi que es vol aconseguir, que a continuació es posa en pràctica, per posteriorment avaluar el procés, obtenir aprenentatges i constatar el nou punt en què es troba (en relació amb aquesta i/o amb altres qüestions). Tot i això, no es tracta d'un cercle tancat com si fos un bucle repetitiu, sinó que més aviat és una molla o una espiral, de manera que quan es passa per un mateix punt (de diagnòstic, planificació, intervenció, avaluació), en realitat s'està en un pla superior que quan s'hi va passar abans, ja que en són molts els avenços que s'han produït.

7 Relatos del Viejo Antonio. Subcomandante Marcos. CIACH. 1998. http://enriquedussel.com/txt/Textos_200_Obras/PyF_revolucionarios_marxistas/Relatos_viejo_Antonio-Sub_Marcos.pdf

PASSOS PER AVANÇAR COM CENTRE EDUCATIU TRANSFORMADOR

Com veiem, el procés d'avanç en els trets dels CET comporta una sèrie de passos que, encara que no sempre es fan linealment, l'expressem aquí com un procés continu, que pot començar en qualsevol instant i que ja no té fi. En un d'aquests moments, puntual o continu, ens posem a somiar, individual o col·lectivament, i es va motivant i captivant a altres persones de la comunitat educativa. Com hem esmentat, en algun altre moment es detectarà, com a diagnòstic, l'estadi en què estem. Segons els dos passos anteriors, es dissenya un pla d'acció formulant a on volem arribar i/o per on volem passar... I arriba el moment de posar-se en marxa, d'executar el pla i de fer un seguiment que permeti sistematitzar l'experiència per extreure aprenentatges del procés, passi el que passi. Amb aquesta informació s'avalua i es detecta què s'ha aconseguit. Aquest contrast i avaluació serviran de diagnòstic nou per saber fins on s'ha arribat, i a partir d'aquí s'elaborarà un nou pla que es torna a implementar..., no sense abans haver celebrat el que s'ha viscut i sense haver comunicat l'avanç per així, entre d'altres, seguir captivant. D'aquesta manera es repeteix el cicle, però després d'haver avançat en els trets previstos i, segurament, en altres d'imprevistos.

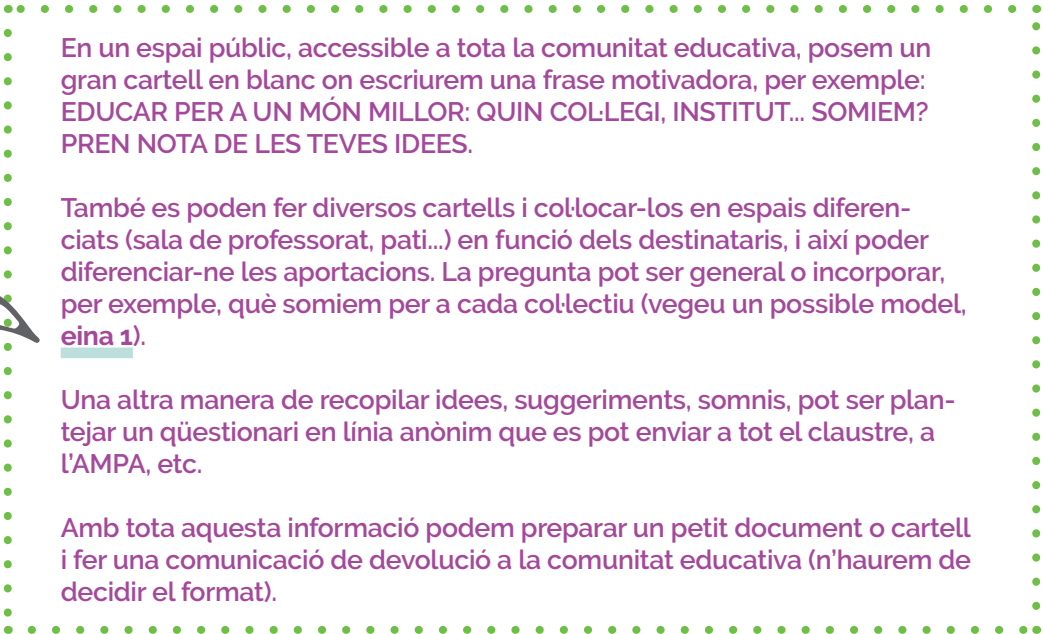
3.1. COMENCEM A SOMIAR. CAPTIVA I MOTIVA

En aquest procés cap a la consecució d'un centre educatiu cada vegada més transformador, hi ha una premissa prèvia molt important: la motivació i la sensibilització de la comunitat educativa en conjunt. Cal compartir amb tothom el somni cap al qual es vol avançar. Sumar el major nombre de persones a aquest procés: professorat, famílies, alumnat, PAS, etc. A qui no li ha passat que ha pensat de fer un viatge, li ha explicat a algú i s'hi ha apuntat i, al final, han aconseguit una tarifa per a grups? Doncs, com hem dit, per avançar com a CET, com més persones siguem, millor. Tot i que també pot començar el camí un grup petit (dues o tres persones) amb ganes. Ens toca **captivar i motivar perquè s'hi sumi més gent** i, igual que quan volem fer un viatge en parlem, ensenyem fotos dels llocs que visitarem i el que farem, ara comencem a explicar el que és un CET, quins són els seus trets, què busquem amb això... i així aconseguim que més persones s'hi uneixin i somiïn juntes.

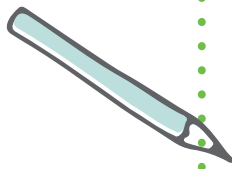

Que participi tota la comunitat educativa seria ideal, però podem començar a impulsar-ho amb un grup de docents, l'equip directiu..., conformant un **grup motor** (persones impulsores del procés). Els progressos que aconseguim com a CET faran que al proper viatge s'apunti més gent.

Per a aquest pas, proposem la següent **dinàmica de construcció del somni col·lectiu**:

En un espai públic, accessible a tota la comunitat educativa, posem un gran cartell en blanc on escriurem una frase motivadora, per exemple: EDUCAR PER A UN MÓN MILLOR: QUIN COL·LEGI, INSTITUT... SOMIEM? PREN NOTA DE LES TEVES IDEES.

També es poden fer diversos cartells i col·locar-los en espais diferenciats (sala de professorat, pati...) en funció dels destinataris, i així poder diferenciar-ne les aportacions. La pregunta pot ser general o incorporar, per exemple, què somiem per a cada col·lectiu (vegeu un possible model, [eina 1](#)).

Una altra manera de recopilar idees, suggeriments, somnis, pot ser plantejar un qüestionari en línia anònim que es pot enviar a tot el claustre, a l'AMPA, etc.

Amb tota aquesta informació podem preparar un petit document o cartell i fer una comunicació de devolució a la comunitat educativa (n'hauré de decidir el format).

3.2. EN QUIN MOMENT ENS TROBEM? A MANERA DE DIAGNÒSTIC

El nostre horitzó és ser un centre educatiu transformador i els quinze trets que hem identificat ens ajuden a entendre com ser-ho. Alguns d'aquests trets ja els treballem amb més o menys intensitat, de manera puntual lligada a activitats o de manera transversal; altres dels trets pensem que no els tenim o no sabem en quina mesura són presents al centre.

Comencem, per tant, a **mirar on ens trobem**. Es tracta de detectar quins trets tenim incorporats i fins a quin punt i com són presents o no aquests trets a la nostra vida de centre.

Per a la qual cosa, proposem dues opcions:

UNA ULLADA RÀPIDA.

Es tracta d'identificar què hem fet i de quins elements disposem per avançar com a centre educatiu en una educació transformadora per a la ciutadania global.

Dinàmica:

La pot fer el grup motor impulsor del procés o juntament amb representants de tota la comunitat educativa.

Portem un full mida DIN A3, dibuixem una línia horitzontal de banda a banda al mig del paper. Portem Pos-its de mida mitjana, de diferents colors, per escriure-hi idees i enganxar-los al full DIN A3. En repartim entre les participants i els participants del procés perquè contestin les preguntes següents:

- Targetes d'un color: Quins són els elements (també es pot parlar d'activitats si és més senzill) que considerem claus en l'avanç del centre cap a la incorporació de l'educació per a la ciutadania global (marquem un període, l'últim curs escolar, els últims tres anys...)? Les targetes s'enganxen sobre la línia per ordre cronològic. Si hi ha activitats que romanen en el temps, per exemple, una jornada de solidaritat, es poden posar diverses fitxes, des de la primera que es va fer fins a alguna que es consideri rellevant i l'última, per poder mesurar-ne l'evolució.

- Targetes d'un color: Per a cada un d'aquests elements, quins impactes o canvis identifiquem que s'hagin generat en relació amb els trets de CET? Les targetes s'enganxen al voltant de cada element (targeta) identificat anteriorment.

Posada en comú: reflexió centrada, principalment, en els trets que han aparegut i si aquests romanen en el centre educatiu, hi ha cap altre tret que no hagi aparegut i que considerem que el nostre centre té, encara que sigui en un nivell incipient (prendre nota d'aquests trets en altres targetes de colors)?, com es relacionen aquests trets amb el que s'exposa al document com a somni compartit (si s'ha fet el pas "Comencem a somiar")?

Fem una fotografia del DIN A3 com a testimoni del que s'ha fet.

UNA ULLADA PAUSADA.

Seria ideal poder fer un treball d'autodiagnòstic en el qual participem la major representació possible de la comunitat educativa per tal de plantejar una ullada conjunta al centre.

Dinàmica:

a) **Selecció de trets:** triarem els trets que volem analitzar, sabent que els trets de cultura de centre són imprescindibles en l'horitzó d'un centre educatiu transformador per a la ciutadania global. No podem perdre de vista aquests trets de cultura de centre quan treballem la resta dels trets. És interessant fixar-se en els tres blocs per tenir una visió extensa del nostre centre educatiu.

b) **Identificació d'agents:** és important identificar qui participarà en el procés. Es pot formar un grup amb persones de col·lectius diferents de la comunitat educativa (famílies, estudiants, professorat, PAS...) o pot ser un grup constituït només per professorat pot ser també l'equip directiu o l'AMPA (APIMA); dependrà de la realitat concreta de cada centre. Un aspecte important és recopilar informació de tota la comunitat educativa, en la mesura que sigui possible, ja que la informació des de la perspectiva de cada grup pot ser molt enriquidora i, en alguns casos, complementària.

c) **Recollida d'informació:** un cop tenim els trets sobre els quals volem treballar i els grups seleccionats, ens hem de plantejar quina informació volem recollir i com. Per a això, ens podem plantejar una sèrie de preguntes reflexives (vegeu algunes possibles preguntes generadores per tret, [eina 2](#)). Un cop tinguem les preguntes, hem de buscar les respostes. Amb aquesta finalitat, podem elaborar qüestionaris per fer arribar a grups determinats de la comunitat educativa, fer grups de discussió... (sempre ho recollirem per escrit o mitjançant fotografies).

d) **Anàlisi de la informació:** quan tinguem les respostes a les preguntes, un grup (que pot ser el grup motor del procés) s'encarregarà d'analitzar aquesta informació: Quins són els trets que semblen més forts?, quines són les principals debilitats detectades?, hi ha diferències d'opinió entre els diferents grups de la comunitat educativa?, quines poden ser les causes d'aquestes diferències?, hi ha algun tret que no teníem pensat analitzar, però que ha aparegut de manera recurrent durant l'autodiagnòstic?, la informació que tenim, ja apunta vers algunes línies de treball concretes? Aquesta anàlisi la recollirem en un document que es compartirà amb, almenys, tots els grups que hagin participat d'alguna manera en el procés d'autodiagnòstic, o amb tota la comunitat educativa (circular informativa)..

3.3. ON VOLEM ARRIBAR?

DISSENYANT EL PLA D'ACCIÓ

Ara hem de decidir on volem arribar. Per a això, és molt útil conèixer quin és el nostre somni col·lectiu i en quin moment estem com a centre. Tots els trets estan relacionats, a l'hora de fer canvis o potenciar en el centre l'ETCG, es pot prioritzar un tret des del qual s'hi vincularan altres, corresponents a la cultura del centre, a les seves pràctiques i a les seves polítiques. En concret, els trets de la cultura del centre són imprescindibles per avançar com a centre educatiu transformador per a la ciutadania global, per la qual cosa serien prioritaris a l'hora de decidir. Es recomana partir de les dades obtingudes del diagnòstic propi. Es poden seleccionar els trets que més interessin al centre, que hàgim considerat més febles o que pensem que resultaran més atractius per a la comunitat educativa, que sapiguem que tindrem canvis a curt termini que animin a continuar...

Quan ja hem decidit quins trets volem enfortir, dissenyarem el pla de viatge (pla d'acció) del nostre centre educatiu, i prepararem la nostra motxilla per fer aquest recorregut i arribar a la meta que ens hàgim fixat. Aquest pla ha de ser realista i comptar amb el compromís de les persones (almenys del grup motor) que el liderarà.

A la motxilla hem de tenir diferents estratègies per fer el recorregut. Cada estratègia podrà tenir diverses accions per enfortir el tret seleccionat. En citem algunes:

- **Formació**, com l'estratègia que ens ajuda en el desenvolupament d'habilitats, per millorar capacitats i generació de noves idees (innovació educativa) que transformin el nostre centre i generin un impuls cap a la ciutadania global.

La formació estarà lligada al tret que treballem, per exemple, formació en planificació participativa, en anàlisi de la realitat, vinculació entre la quotidianitat de l'alumnat i del professorat amb les problemàtiques globals, formació en avaluació...

L'intercanvi d'experiències educatives és una gran oportunitat per compartir aprenentatges, per això és interessant incloure-les en els plans de formació.

- **Dotació de materials i recursos** adequats per al desenvolupament dels trets (ja sigui amb la revisió i l'adaptació de materials existents, l'elaboració de materials nous en funció de les necessitats del centre, l'adquisició de materials...). Si és possible, integrarem l'ús de les tecnologies de la informació i comunicació en la nostra manera de treballar (webs, xarxes socials, TIC...).

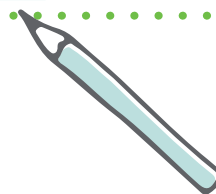

- **Generació d'espais de diàleg i coordinació.** Necessitem espais i temps per trobar-nos i treballar aquestes propostes de canvi. Espais per compartir-les, per coordinar entre el professorat de diferents nivells educatius i/o àrees, entre professorat i equip directiu, entre alumnat i professorat, entre professorat i comunitat educativa, etc.

Es tracta d'establir espais de participació que generin un nou model de presa de decisions.

Dinàmica:

El grup motor, i si és possible amb representació dels diferents actors de la comunitat educativa, dissenyarà el pla d'acció (en una o diverses reunions). Com a format d'aquest pla d'acció, proposem una fitxa que tingui en compte el punt de partida, on volem arribar, quines seran les fites del nostre recorregut, quines estratègies posarem en marxa, qui formarà el grup motor i en quin temps ho farem (si es creu convenient, s'hi poden afegir quins recursos utilitzarem). Es pot dissenyar una fitxa per cada tret o una fitxa conjunta per a diversos trets, si el recorregut permetrà abordar-ne diversos alhora (vegeu la fitxa pla d'acció, eina 3).

A la pàgina següent es presenta un exemple de pla d'acció:

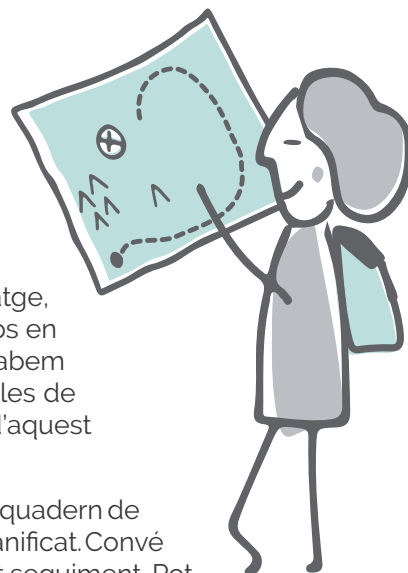

ÀMBITS	TRET TRANSFORMADOR	PUNT DE PARTIDA	ON VOLEM ARRIBAR
SOBRE ELS PRINCIPIS, VISIÓ I VALORS DEL CENTRE.	TRET 2: EQUITAT DE GÈNERE I COEDUCACIÓ. Centre educatiu que aposta per la coeducació i l'equitat de gènere en les seves accions i estructures, i revela les desigualtats presents en el centre i es compromet a eliminar-les. Inclou la prevenció de les violències masclistes i l'anàlisi crítica de la realitat present en el currículum explícit i en el currículum ocult. Actua a favor de l'equitat en el context local i global, amb especial incidència en els àmbits polítics i educatius, incloent la institució mateixa	En els darrers anys hi ha hagut formacions sobre enfocament de gènere i coeducació amb els claustres. Es fan actes commemoratius els dies 8 de març i 25 de novembre, però mai s'ha reflexionat sobre el currículum ocult al centre, ni sobre la prevenció de les violències masclistes.	Que la igualtat i l'equitat entre dones i homes sigui un valor de centre, sentit i percebut per tota la comunitat educativa (en un futur, que pugui esdevenir un valor identitari del centre, que l'identifiqui respecte d'altres centres educatius del barri i/o municipi).
SOBRE CLAUS PEDAGÒGIQUES I LES METODOLOGIES TRANSFORMADORES	TRET 8: METODOLOGIES CRÍTQUES, REFLEXIVES I COL·LABORATIVES. Centre educatiu que persegueix la comprensió de les problemàtiques principals que ens afecten a nivell global i local i les relacions existents entre les dues. Es fa amb una mirada crítica, enfocada en els drets humans i en l'equitat de gènere. Impulsa metodologies col·laboratives que permetin intercanviar opinions, contrastar reflexions i compartir l'anàlisi crítica col·lectiva	Es van fent passos, però encara costa fer la vinculació entre local i global, i que l'aprenentatge analitzi problemes concrets i generi processos de transformació de la realitat. En alguns cursos s'han fet experiències d'aprenentatge basat en projectes, la qual cosa facilita més l'aprenentatge crític.	Que el centre avanci en l'ús de metodologies transformadores que promoguin l'aprenentatge crític.
SOBRE LA PLANIFICACIÓ I ORGANITZACIÓ DEL CENTRE	TRET 12: L'ETCG, PRESENT A DOCUMENTS ESTRATÈGICS. Centre educatiu que inclou explícitament els principis, continguts, valors i enfocaments de l'educació transformadora per a la ciutadania global en els documents d'identitat, estratègics i operatius del centre: notes de presentació i comunicació de la institució a la comunitat, pla d'acció tutorial, plans de convivència, programacions d'aula, entre d'altres	S'esmenta l'educació per a la ciutadania global en el pla estratègic del centre, però com un aspecte puntual i no transversal.	Que els documents estratègics del centre incorporin transversalment i explícita l'educació per a la ciutadania global (començar aquest curs amb el Pla de convivència).

FITES	ESTRATÈGIES I ACCIONS PER FER EL RECORREGUT	EQUIP MOTOR (RESPONSABLES)	PERÍODE DE REALITZACIÓ
Llenguatge inclusiu (en les comunicacions orals, escrites, imatge gràfica, cartells...) del centre.	Formació al claustre, a l'alumnat, estudiants i les famílies sobre gènere (abordant el llenguatge inclusiu).	Organitza Consell Escolar del centre (amb suport ONGD).	1r trimestre del curs.
	Revisió de tots els documents del centre, cartells i comunicacions per utilitzar llenguatge inclusiu.	Equip ciutadania global del centre juntament amb estudiants, per analitzar les imatges del centre i canviar-les. Equip directiu en documents institucionals, comunicacions externes orals i escrites.	2n trimestre del curs revisió. 3r trimestre canvi. Al juny, avaluació del que s'ha assolit.
Incidència (lligat també al tret 9) per la igualtat i l'equitat entre dones i homes per part del centre.	Coordinació amb actors locals o a nivell estatal i/o global, perquè el centre se sumi a alguna acció d'incidència a favor de la igualtat i de l'equitat entre dones i homes.	Grup voluntari de professorat.	Per al 25 de novembre i/o el 8 de març.
Implementació de l'estratègia d'aprenentatge per projectes transformadors, que promou InteRed en un curs escolar (5è de primària) durant un trimestre.	Formació en aprenentatge per projectes transformadors (APT).	Professorat de 5è de primària. Cap d'estudis (amb acompanyament d'ONGD).	1r trimestre del curs.
	Implementació d'APT (possibilitat de treballar un projecte relacionat amb els drets de les dones i així articular amb el procés d'enfortiment del tret d'equitat de gènere en els valors del centre).		2n trimestre del curs.
El Pla de convivència incorpora els enfocaments i valors d'un centre educatiu transformador per a la ciutadania global, especialment en l'enfocament de gènere (contemplant prevenció de violències).	Formació al claustre, a estudiants i famílies sobre gènere (comú amb la formació assenyalada per al tret 2) i prevenció de violències.	Formació d'un grup de treball amb representació de diferents actors de la comunitat educativa (amb acompanyament d'ONGD).	1r trimestre del curs.
	Anàlisi del pla de convivència actual, diagnòstic de la convivència al centre i elaboració del nou Pla de convivència amb els valors propis de la cultura d'un centre educatiu transformador per a la ciutadania global.		2n trimestre del curs.

3.4 EN MARXA! EXECUCIÓ I SEGUIMENT

Un cop tenim el nostre Pla d'acció (o planificació del viatge, seguint amb el nostre símil), només ens queda posar-nos en marxa, és a dir, posar en pràctica la planificació que acabem de dissenyar. El grup motor i/o les persones responsables de cada acció s'encarreguen de dinamitzar la realització d'aquest viatge.

Mentre fem el nostre procés, necessitem portar un diari o quadern de bitàcola que ens permeti fer un seguiment del que hem planificat. Convé crear una comissió o grup que s'encarregui de fer aquest seguiment. Pot ser el grup motor que lidera el procés, però també podem optar per crear un grup nou que s'encarregui d'anar recollint la informació. És més enriquidor comptar amb aquest grup amb la participació dels diferents actors de la comunitat educativa: professorat, equip directiu, estudiants, famílies, personal no docent...

La periodicitat de les reunions d'aquest grup, per valorar el que ja s'ha fet, s'ha de decidir a cada centre. Creiem que una periodicitat quinzenal seria ideal, però caldrà ajustar-la a la realitat del grup. És important que, en tot el procés, l'equip directiu participi o, almenys, que la relació sigui fluïda, per poder resoldre les incidències que poguessin sorgir. Elaborar un "diari de viatge" ens servirà per ordenar la informació que després es compartirà amb tota la comunitat educativa.

El seguiment continu de les diferents accions plantejades ens permetrà conèixer què està sortint bé i què hem de millorar, a més d'ajudar-nos a fer front als canvis i als problemes que puguin sorgir al llarg del nostre viatge.

Dinàmica:

El nostre diari de viatge s'escriu amb cada full de seguiment de les accions planificades. El grup responsable del seguiment ha de garantir que es recopila aquesta informació a mesura que es van fent les accions. Proposem la fitxa següent com a full del diari de viatge (eina 4), que es pot usar tal com està o es pot adaptar a les necessitats concretes del centre. És important afegir una petita avaluació sobre el que s'ha fet.

3.5 ON HEM ARRIBAT? QUÈ HEM ACONSEGUIT? CONTRAST I AVALUACIÓ

Una vegada s'ha executat el pla d'acció i tenint en compte la informació recollida en el seguiment, és important analitzar quins han estat els èxits aconseguits i què hem de seguir enfortint, la qual cosa ens portaria a iniciar un nou procés, una nova etapa amb la finalitat de continuar avançant cap a l'horitzó dels centres educatius transformadors.

Per a aquest contrast i avaluació proposem dues opcions:

UNA ULLADA RÀPIDA.

L'anàlisi es basa en la documentació obtinguda en el seguiment del pla d'acció.

Dinàmica:

L'equip motor (juntament amb l'equip de seguiment, si s'ha constituït) revisa el diari de viatge (fitxes de seguiment i avaluació continua) i es fixa en si es té informació de tot el que s'ha fet. Si faltés alguna cosa, s'escriu a la fitxa de l'acció corresponent. Posteriorment, traiem conclusions respecte de com s'ha avançat com a centre educatiu transformador, els aprenentatges i els canvis. Es pot fer en una reunió o en diverses.

UNA ULLADA PAUSADA.

L'anàlisi es basa en la reconstrucció del procés viscut.

Dinàmica:

És important que tota la comunitat educativa estigui representada, encara que sigui l'equip motor qui lideri la sistematització del viscut. Proposem elaborar una línia del temps que reculli aquest recorregut de treball que hem desenvolupat. D'una manera gràfica, podrem veure les grans fites del recorregut, els principals aprenentatges, etc. (vegeu línia del temps, eina 5).

Quan tinguem la informació ordenada, podrem treure tot un seguit d'aprenentatges, recomanacions i conclusions sobre els avanços com a centre educatiu transformador i, com dèiem, atrevir-nos a caminar un altre cop cap a una nova etapa.

3.6 I HO CELEBREM! COMUNIQUEM EL QUE S'HA AVANÇAT PER CONTINUAR CAPTIVANT

La culminació d'aquest tipus de processos d'innovació educativa és un moment significatiu en la vida d'un centre, per tant, és important celebrar-ho. Ens alegrem pel camí recorregut i el compartim amb tota la comunitat educativa i amb el nostre entorn, barri i comunitat. És hora d'agrair els moments viscuts i a totes les persones que hi han participat. Així carreguem les piles per seguir avançant cap a l'horitzó de centre educatiu transformador per a la ciutadania global.

És el moment d'animar més persones a unir-se a aquest somni. No ens oblidarem, per tant, de **comunicar i transmetre la feina** feta. No s'ha de quedar només en el grup de treball o en les persones que hem pres part, sinó que s'ha de compartir i socialitzar a través de trobades, reunions, xarxes socials, circulars, blog del centre, etc.

Cada centre triarà com celebrar-ho, però seria positiu fer algun tipus d'acte o símbol que resumeixi tot el que s'ha treballat. Aquesta celebració també ens servirà per cohesionar la comunitat educativa i per sumar nous participants per al proper viatge.

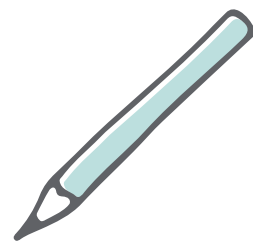

17

eina 1

65

21 PREGUNTES REFLEXIVES PER A LA REVISIÓ DELS TRETS DELS CENTRES EDUCATIUS TRANSFORMADORS

Plantegem un llistat de preguntes reflexives que poden resultar útils per analitzar i valorar la situació respecte dels trets de centres educatius transformadors (o que poden servir de guia per fixar nous horitzons de transformació educativa).

Aquestes preguntes són orientatives, cada centre pot elaborar les seves pròpies preguntes, segons la seva realitat concreta i els seus interessos.

Els hem agrupat en funció del tret al qual correspondria cada pregunta, tenint en compte que algunes podrien servir per respondre més d'un tret.

A) PREGUNTES RELACIONADES AMB LA CULTURA ORGANITZATIVA, REFERIDA A PRINCIPIS, VISIÓ I VALORS

TRET 1: JUSTÍCIA GLOBAL I DRETS HUMANS.

- ➊ Es promou que l'alumnat desenvolupi un sentit ètic i polític de la justícia en els seus aprenentatges dins i fora del centre?
- ➋ Es plantegen projectes i propostes des d'un enfocament de drets humans i de justícia social, és a dir, des de la convicció que totes les persones, a qualsevol lloc del món, tenen els mateixos drets?
- ➌ Es fomenten al centre accions orientades a la transformació social amb una mirada local i global?

TRET 2: EQUITAT DE GÈNERE I COEDUCACIÓ

- ➊ Hi ha una preocupació pel llenguatge inclusiu de gènere com a element significatiu en la visibilitat de les dones?
- ➋ Promou el centre relacions d'equitat entre l'alumnat, el professorat i la resta de les persones que intervenen en la vida del centre i la comunitat educativa?
- ➌ El centre promou reflexions i actituds que qüestionin els estereotips de gènere?

TRET 3: INTERCULTURALITAT I INCLUSIÓ.

- ➊ S'encoratja l'alumnat a valorar la diversitat de les diferents identitats ètniques, religioses, lingüístiques, socials, de capacitats, de gènere, etc., en el dia a dia del centre?
- ➋ El centre educatiu impulsa la diversitat com un enriquiment de la comunitat educativa, com a principi (amb independència de la seva cultura, religió, diversitat de capacitats, etc.) i promou la igualtat d'oportunitats tant en els aprenentatges com en la pràctica?

- Reconeix les diverses identitats dels seus integrants i impulsa dinàmiques de participació inclusives a l'aula i a altres espais (esbarjo, patis...)?

TRET 4: PARTICIPACIÓ.

- Fins quin punt s'impulsa la participació de l'alumnat en els processos que afecten la vida diària del centre?
- El centre genera espais i dinàmiques de debat i de diàleg amb la seva comunitat educativa per construir col·lectivament el projecte educatiu?
- Inclou en el debat i en el diàleg la diversitat de mirades (capacitats, cultura, religió, ètnia...) del centre?

TRET 5: DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE.

- El centre demostra compromís per la cura del medi ambient tant a nivell local com a nivell global?
- Desenvolupa un canvi d'hàbits (consum d'aliments, d'energia, d'ús de materials reciclats, d'impacte de la petjada ecològica, etc.) per a un desenvolupament més sostenible?
- El centre promou una anàlisi crítica sobre la vida humana i la seva acció responsable amb el planeta i les persones?

B) PREGUNTES RELACIONADES AMB ELS TRETS DE CLAUS PEDAGÒGIQUES I METODOLOGIES TRANSFORMADORES

TRET 6: APRENENTATGE SOCIOEMOCIONAL

- El centre educatiu promou aprenentatges de les diferents dimensions de la persona (cognitiva, afectiva, social, emocional...) amb l'alumnat i amb la comunitat educativa?
- El centre educatiu afavoreix pràctiques educatives que facilitin el desenvolupament de competències socioafectives: intel·ligència emocional, atenció, resolució de conflictes...?
- S'usen metodologies lúdiques, teatrals, artístiques..., que desenvolupin els aspectes emocionals de manera creativa?

TRET 7 APRENENTATGE SIGNIFICATIU-EXPERIENCIAL

- El centre educatiu desenvolupa continguts curriculars que tenen en compte la part experiencial del seu alumnat i/o d'altres actors de la comunitat educativa?
- Es promouen experiències d'apropament i de reflexió sobre diferents realitats, tant locals com globals, mostrant el vincle (emocional, social, cultural, polític...) entre aquestes experiències?
- Com es vinculen les conseqüències de les nostres accions amb els grans reptes globals (pobresa, desigualtat, destrucció mediambiental, etc.)?

TRET 8: METODOLOGIES CRÍTIQUES, REFLEXIVES I COL·LABORATIVES

- Està orientat el currículum educatiu i a les pràctiques educatives perquè l'alumnat pugui desenvolupar les seves habilitats de participació, pensament crític, empatia, responsabilitat, etc.?
- Es fomenta que l'alumnat investigui o reflexioni i contribueixi amb les seves opinions personals a l'anàlisi de qüestions d'actualitat des dels vincles entre la part local i la global?
- El centre aposta pel treball en totes les etapes educatives amb metodologies que estimulin la participació i el treball col·laboratiu?

TRET 9: PRÀCTIQUES PER A LA INCIDÈNCIA I L'ACCIÓ TRANSFORMADORA.

- Es fan activitats d'implicació social i política com a centre educatiu per a la transformació? (Posicionaments davant realitats socials, participació amb organitzacions socials en reivindicacions, etc.)
- El centre entén la incidència política com a eina per promoure aprenentatges i accions que promoguin canvis a l'entorn?
- El centre planifica i organitza campanyes d'incidència i sensibilització en col·laboració amb el teixit associatiu local, amb ONGD...?

TRET 10: AVALUACIÓ QUE GENERA APRENTATGE I MILLORA.

- Aspira el centre educatiu a una cultura d'aprenentatge basada en l'avaluació, la sistematització i/o la investigació de les pràctiques i experiències educatives?
- El professorat entén i està familiaritzat amb l'avaluació de processos i no exclusivament de resultats?
- Es promouen diverses maneres d'avaluació significatives: autoavaluació, avaluació entre iguals, rúbriques, etc.?

C) PREGUNTES RELACIONADES AMB ELS TRETOS DE LA PLANIFICACIÓ I DE L'ORGANITZACIÓ DEL CENTRE

TRET 11: CURRÍCULUM DE L'EDUCACIÓ TRANSFORMADORA I PER A LA CIUTADANIA GLOBAL

- En el currículum del centre educatiu, s'integra l'educació transformadora per a la ciutadania global (pel que fa a valors, metodologies, relacions)?
- Es treballen continguts específics de l'educació transformadora per a la ciutadania global (grans reptes globals...) en diferents mòduls o assignatures?
- S'estableixen connexions entre temàtiques que es treballen en el currículum amb temes de l'educació transformadora i per a la ciutadania global?

TRET 12: L'ETCG, PRESENT A DOCUMENTS ESTRATÈGICS

- ➊ Als documents estratègics i operatius del centre (projecte educatiu, planificació estratègica, pla d'acció tutorial...) es fa referència als valors, continguts, objectius i propostes d'educació transformadora i per a la ciutadania global?
- ➋ Externament, es presenta com a centre on es valora i treballa de manera fonamental l'educació transformadora i per a la ciutadania global?
- ➌ Hi ha algun membre del professorat o de l'equip directiu responsable de l'educació transformadora i per a la ciutadania global?

TRET 13: ORGANITZACIÓ PARTICIPATIVA I INTEGRADORA.

- ➊ Participa l'alumnat en el desenvolupament de les normes del centre, en l'organització d'activitats, en la proposta de projectes, etc.?
- ➋ El centre genera espais on l'alumnat i en general tota la comunitat educativa puguin participar d'una manera real en la presa de decisions i per presentar propostes concretes?
- ➌ Hi ha estructures i espais dins del centre educatiu que promoguin la participació de les famílies? I a altres actors de la comunitat educativa?

TRET 14: ATENT A LES RELACIONS DE PODER I DE CURA

- ➊ El centre educatiu potencia les capacitats i l'accés als recursos de tots els membres de la comunitat educativa, amb atenció especial a aquelles persones més vulnerables o amb menys possibilitats de ser escoltades?
- ➋ El centre es preocupa de l'ús i del repartiment equitatiu d'espais per a tots els grups del centre (noies, nois, persones amb diversitat funcional, aficions minoritàries, etc.)?
- ➌ Promou espais de trobada i d'apoderament de tots els col·lectius, especialment dels més vulnerables?

TRET 15: TREBALL AMB L'ENTORN I EN XARXA

- ➊ El centre educatiu fomenta la participació i l'intercanvi d'experiències i aprenentatges entre el professorat del centre i d'altres centres?
- ➋ El centre educatiu promou relacions amb els col·lectius socials, associacions i administracions locals per dur a terme propostes de construcció de ciutadania global?
- ➌ Participen els estudiants i les estudiants (i el centre en general) en iniciatives comunitàries?

D) ALTRES PREGUNTES

A continuació, proposem una sèrie de preguntes que poden servir a centres educatius, al professorat o a la comunitat educativa de referent per valorar en quin punt són de l'àmbit de treball per assolir determinats trets de centre educatiu transformador. Alhora poden servir de pistes d'actuació: :

Formació

- El centre educatiu treballa o participa en un pla de formació contínua en educació transformadora i per a la ciutadania global adreçat a tota la comunitat educativa?
- La formació que s'ofereix al professorat recull la perspectiva d'educació transformadora i per a la ciutadania global que el centre vol treballar?
- Té el professorat la possibilitat de proposar i participar en accions de formació en educació transformadora i per a la ciutadania global?
- Hi ha espais de formació o sensibilització destinats a la comunitat educativa (famílies, AMPA, alumnat, altres agents) que treballin la connexió local-global dels problemes que ens afecten a tots i a totes?
- S'impulsa la formació del professorat en el seguiment i en l'avaluació integrals de tots els aspectes relatius a la seva tasca docent (pràctiques educatives, seguiment i avaluació de l'alumnat, dels processos que es duen a terme, etc.)?

Materials i recursos

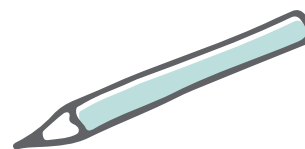
- Disposa el professorat de materials i eines adequats a les seves necessitats per treballar els continguts i metodologies de l'educació transformadora i per a la ciutadania global?
- Participa el professorat en l'elaboració i adaptació d'aquests materials i eines?
- Disposa el centre educatiu dels recursos suficients perquè l'alumnat de totes les etapes tingui la possibilitat de treballar l'ETCG a través de les TIC?
- El professorat disposa de materials i recursos per abordar a l'aula temes relacionats amb l'ETCG adaptats a la seva assignatura i a la realitat del seu alumnat? Quins?

Generació d'espais de diàleg i coordinació

- Al centre educatiu es possibiliten espais i moments que permetin al professorat reflexionar conjuntament sobre les accions educatives, temàtiques, planificació, etc.?
- L'equip directiu i el claustre treballen conjuntament en l'impuls de l'educació transformadora i per a la ciutadania global en el centre educatiu?
- Es fomenta al centre educatiu la discussió i la coordinació sobre actuacions i activitats entre professorat i alumnat? I amb la resta de la comunitat educativa?
- Es promouen espais o moments de treball conjunt entre l'alumnat de diferents etapes o amb l'alumnat d'altres centres educatius?

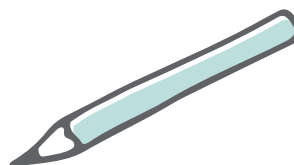
FITXA PLA D'ACCIÓ

Àmbits	Tret CET	Punt de partida	On volem arribar	Fites	Estratègies i accions per fer el recorregut	Equip motor (responsables)	Període de realització

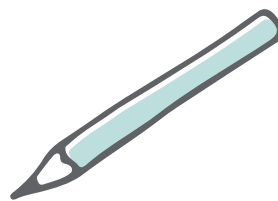
4/

DIARI DE VIATGE
(SEGUIMENT)

Acció realitzada (nom)	Fotografies
Lloc	
Data/dates	
Nombre d'hores	
Perfil dels i de les participants (professorat, estudiants, pares i mares...)	
Nombre total de persones	
Nombre d'homes	
Nombre de dones	
Descripció breu	
A quin tret CET contribueix?	
Valoració-avaluació	
Hem aconseguit alguna de les fites previstes?	
Com contribueix a arribar a la meta que es vol assolir?	
Quins canvis i aprenentatges està deixant al centre?, perduraran en el temps?	

5/ ELEMENTS PER SISTEMATITZAR L'EXPERIÈNCIA VISCUDA

Us proposem una eina per sistematitzar l'experiència viscuda en el centre, de manera senzilla, perquè pugueu explicar la història del procés viscut. No es tracta d'una avaluació sinó d'una recuperació dels aprenentatges adquirits. Sistematitzar és un viatge al passat, però amb projecció al futur, ja que implica la construcció col·lectiva d'aprenentatges i recupera tant el que s'ha après com el que s'ha sentit.

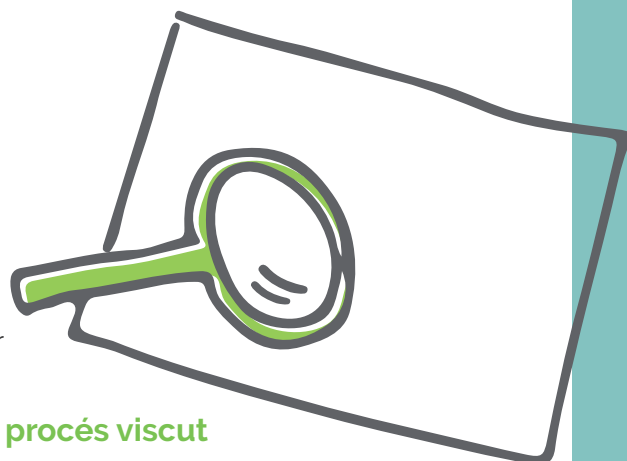
Una manera senzilla de definir una sistematització seria: "un procés de construcció d'un discurs col·lectiu del que s'ha viscut, sentit i experimentat, en què els aprenentatges nodreixin les experiències futures".

PER COMENÇAR PARTIM DE TRES PREGUNTES CLAU:

- Per a què volem fer aquesta sistematització? Amb aquesta pregunta definim l'objecte de la nostra sistematització; en el nostre cas, avançar com a centre educatiu transformador.
- Quina experiència volem sistematitzar? Aquesta pregunta ens ajuda a definir quines experiències educatives del centre volem sistematitzar, o dit d'una altra manera, quins aspectes volem analitzar, com ara la setmana solidària, el voluntariat amb joves, la campanya d'actua amb cures al centre...
- Quins aspectes de l'experiència ens interessen més? Això seria l'eix de la sistematització i, en aquest cas, consistiria a incorporar els trets de centres educatius transformadors, és a dir, quins trets puc identificar al centre, o sobre quins trets vull avançar en la pràctica diària del centre.

PER CONTINUAR NARREM I ANALITZEM LA NOSTRA EXPERIÈNCIA DE MANERA COL·LECTIVA:

Quan tinguem clar què volem sistematitzar, per què i l'aspecte o aspectes que volem treballar, us proposem dues eines per treballar l'experiència:

Línia del temps: explicar la història del procés viscut

Es tracta de fer una reconstrucció ordenada del que ha succeït durant l'experiència, tal com va succeir, de manera cronològica, d'acord al període delimitat. Permet tenir una visió global dels principals esdeveniments i identificar els moments significatius, les opcions principals fetes, els canvis que van anar marcant el ritme del procés i, així, arribar a situar les etapes que va seguir el procés de l'experiència.

Com a part de la recuperació del procés cal identificar, de manera descriptiva, sense emetre conclusions o interpretacions avançades (tot i que sí es poden anar apuntant temes en què cal aprofundir o preguntes crítiques que es treballaran a una fase interpretativa):

- **Moments:** fites temporals i reflexives importants per al procés.
- **Contextos:** dinamitzadors i barreres identificables.
- Les **reaccions, opinions i emocions**, tant les que es van experimentar durant el desenvolupament de les accions, com les que van sorgir en aquest procés de reconstrucció.

Aquesta història inclourà a més les **característiques següents de l'experiència** seleccionada:

- Què es va fer? Amb quins objectius? Com? Per què? Quan? Qui? Amb qui? Des d'on es partia? Quina ha estat l'evolució? Quines eren les expectatives? Quina va ser la valoració final? Què vam fer i amb quins objectius? Com es va fer?
- Tasques definides per a l'organització de l'activitat: coordinació prèvia, disseny d'activitats, execució, adaptació de continguts, avaluació...
- Qui s'ha encarregat d'aquestes tasques? Amb quins suports es va comptar? Diferenciar gènere, edat i rol dins de l'activitat.
- Coneixements previs sobre la temàtica de persones participants.
- Com va evolucionar la relació de col·laboració amb altres grups participants i instàncies o institucions.
- Continguts que s'aborden en l'activitat o projecte i com han evolucionat. Per què ha estat important modificar-los, què s'ha inclòs i què s'ha tret.
- Evolució de metodologies i eines utilitzades. Per què s'han fet els canvis. Què s'ha inclòs i què s'ha tret i per què.
- Expectatives, interessos, valors, somnis de les persones participants.
- Valoració qualitativa de participants en l'activitat o projecte: què els va aportar, què va significar, etc.

Aquests elements s'han d'escriure al marge de la línia de temps de la història (com una línia paral·lela, notes al peu, en una altra columna...), de manera que sigui possible identificar a quins moments o fets corresponen, i al mateix temps sigui possible diferenciar-los de la reconstrucció objectiva del procés. Farem una síntesi gràfica per tenir una visió panoràmica de la vida de l'activitat o projecte. Poder visionar el procés ajuda a entendre cap a on dibuixem el camí.

Analitzem la nostra experiència

Per a la **fase interpretativa** podem usar preguntes generadores com ara: Quina influència va tenir en el context del centre educatiu? Va comportar canvis significatius? Quins processos s'han generat a partir de les pràctiques? Quins dilemes i dificultats han influït en el desenvolupament del procés i com s'han resolt? El procés viscut t'ha generat canvis a nivell personal?

La proposta per poder recopilar la resposta a aquestes preguntes es pot reflectir en el quadre següent:

Analitzem la nostra experiència

Fita o activitat	Dificultats i reptes identificats	Estratègies	Canvis que perduren	Impacte o canvi

Quan ja estan clars els moments clau, les dificultats, com s'han resolt, què ha funcionat i què hem de millorar, arriba el moment de definir quines conclusions obtenim, quins aprenentatges i quines són les recomanacions per continuar avançant en el procés:

Definim les nostres CAR:

CONCLUSIONS

- pràctiques
- teòriques

APRENTATGES

que obtenim per a les nostres pràctiques futures

RECOMANACIONS

que fariem a altres i altres per les seves pràctiques

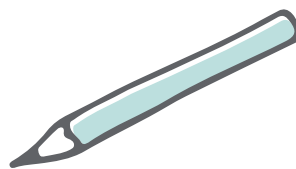
Elaboració, redacció i difusió del document que ho recull tot

Per últim, és important recollir totes les certeses, idees i reflexions obtingudes durant aquest procés, i, per això, recomanem elaborar un document que expliqui tot el procés viscut i que inclogui les conclusions fonamentals de la sistematització. Aquestes conclusions esdevindran elements claus per avançar en els trets de centres educatius transformadors.

6/

AVALUACIÓ

Totes les persones estem acostumades a avaluar, sobretot, en l'àmbit educatiu.

Per tant, no podem deixar d'avaluar les experiències i els camins recorreguts en el treball d'educació transformadora i per a la ciutadania global. Hem de prendre el pols a tot allò que fem en aquest àmbit, revisar el procés, valorar resultats i confrontar-los amb el que ens havíem proposat (amb els objectius que volem aconseguir, amb els processos que es pretenen dur a terme i els projectes proposats) i, amb l'avaluació, prendre decisions sobre si repetim l'experiència, la millorem, fem canvis petits o grans i, així, estar en condicions de continuar fent passos per convertir-nos en un centre educatiu transformador i per a la ciutadania global.

Per avaluar les pràctiques cal tenir en compte tots els factors que hi intervenen i que estaran descrits en la proposta de l'experiència, així com els objectius finals que volem aconseguir. És important incloure **indicadors d'assoliment** perquè l'avaluació pugui ser objectiva i perquè serveixi per definir l'impacte de l'acció feta, no amb la finalitat de puntuar i d'assignar-li un aprovat o un suspens, sinó, sobretot, per desenvolupar propostes de futur (millorar, afegir, treure, reformular...). També és important tenir una **valoració inicial**, avaluació inicial o línia de base prèvia (igual que fem amb altres continguts, competències i activitats) que ens ajudi a definir bé on volem arribar i com fer el camí per arribar-hi.

6.1. PER AVALUAR REPRENEM ELS PASSOS FETS, QUE AL CAP I A LA FI ÉS EL QUE RECULL TOTA LA NOSTRA "TEORIA" I TOTA LA NOSTRA "PRÀCTICA" DE LA PROPOSTA

Teoria

- 1/ Comencem a somiar: Què ens sustenta, valors, ideals, el món que somiem...
- 2/ En quin moment som: El nostre context, la nostra realitat, les nostres dificultats, les nostres oportunitats, quines persones o institucions són al nostre entorn...
- 3/ On volem arribar:
 - resultats que volem aconseguir,
 - l'estructura que proposem, els processos, activitats,
 - accions que farem...

Pràctica

- 4/ En marxa
- 5/ On hem arribat
- 6/ I ho celebrem

6.2. L'AVALUACIÓ HA DE RECOLLIR QUINA PART DE LA NOSTRA TEORIA S'HA COMPLERT EN LA PRÀCTICA

Per a això, ens preguntem **què volem avaluar**, recordant que estem reflexionant sobre si la pràctica que hem desenvolupat està ajudant i promovent una educació transformadora i quins factors (propis o del context) estan limitant o potenciant aquesta transformació. Per veure què volem avaluar, el més fàcil és fer-nos preguntes i delimitar-ne algunes (3 o 4) que siguin les de més interès per a les persones implicades. És important que ens preguntem **sobre els canvis que esperem (resultats) i els processos (activitats) que s'han desenvolupat** per aconseguir els canvis, i que preguntem a les persones involucrades i que considerem d'interès (alumnat, professorat, famílies, organitzacions o institucions implicades).

Són preguntes com ara:

- ➊ Estic afavorint que els estudiants i les estudiants consolidin els coneixements, habilitats i actituds que ha de tenir un ciutadà o ciutadana global?
- ➋ Estic desenvolupant metodologies o pràctiques adequades i coherents amb l'ETCG? Què puc millorar?
- ➌ Com l'estructura que m'envolta m'ajuda o em dificulta a aprofundir la qualitat de les meves pràctiques, i per tant els resultats? Hi ha coses que puc aprofitar més?
- ➍ Fins a quin punt alguns elements del context (del mateix centre, de l'entorn proper, de la realitat sociopolítica, etc.) estan afectant (positivament o negativa) els temes que tractem a l'aula-escola? És viable canviar aspectes d'aquest context des de les pràctiques educatives?

Algunes idees pràctiques per respondre aquestes preguntes poden ser:

- ➊ Preguntar l'alumnat: és important tenir l'opinió dels protagonistes sobre el que han après, canviat, etc. Se'ls pregunta a través d'enquestes o qüestionaris, o d'altres metodologies menys quantitatives com ara entrevistes, reunions de grups, etc. Es poden alternar les preguntes directes amb resolució de casos, etc.
- ➋ Fitxes d'observació: es diu que un gest val més que mil paraules. Per això, es considera important no només basar les conclusions en allò que diuen o contesten quan se'ls pregunta, sinó complementar-ho amb l'observació dels comportaments i actituds manifestes.
- ➌ Documentar anècdotes: sovint, un exemple o una situació viscuda pot ser la millor evidència del canvi (o no), de manera que també s'ofereixen instruments per recollir-les i que no es perdin en la memòria.

6.3. REFLEXIONEM SOBRE LES RESPOSTES I ELABOREM CONCLUSIONS D'AVALUACIÓ

No volem assignar una puntuació ni veure si la pràctica ha tingut "èxit" o si "ha fracassat". Importa la reflexió que fem d'aquestes preguntes, i que valorem els avanços dels canvis que volem aconseguir i els aprenentatges que extraguem, amb l'objectiu de mantenir o augmentar la qualitat i l'impacte de les nostres pràctiques al futur.

Els processos de canvi que promou l'educació transformadora són processos a llarg termini, sense resultats ni transformacions visibles de manera ràpida i que a més han de tenir molt en compte factors externs que faciliten o dificulten aquest procés. Les nostres accions contribueixen al canvi, però depenen també de molts factors que cal tenir presents.

Què hem aconseguit?

Fins on hem arribat en els objectius i canvis que volíem?

Què hem de repetir, què hem de millorar, quines coses noves hem d'incorporar?

EPÍLEG:

Una proposta d'innovació educativa, construïda des de la pràctica

Som molts educadors i educadores, mestres, professors i professores, persones vinculades a l'educació des de la universitat, ONGD, associacions, centres educatius o altres institucions que des de fa temps treballem l'educació transformadora i per a la ciutadania global (ETCG) amb nens, nenes, adolescents i joves, o desenvolupant propostes de dimensió social o programes de competències socials i ciutadanes.

La proposta que desenvolupem en aquest document és el resultat d'un treball col·laboratiu entre diverses organitzacions i el professorat de les xarxes de cadascuna de les organitzacions: Xarxa Transforma per InteRed, Xarxa Edukalboan d'ALBOAN, Xarxa solidària de joves i docents d'Entreculturas i Xarxa d'educadors i educadores per a la ciutadania global d'Oxfam Intermón. Amb tots i totes, s'han promogut espais de reflexió i generació de coneixements, s'han posat en valor les experiències desenvolupades pel professorat en la seva tasca diària com a docents, i s'han establert les bases d'una guia de suport i innovació en el camí cap a la transformació del món.

Aquest treball en xarxa ha tingut diverses fases que han enriquit la proposta des de diferents perspectives:

El punt de partida fou determinat per la capacitat de les organitzacions per consensuar els conceptes bàsics, que compartien en la seva experiència d'acompanyament al professorat i als centres educatius en educació per al desenvolupament i la ciutadania global, amb quatre centres de les xarxes de professorat que permetessin extreure conclusions, a partir de les seves experiències pròpies, sobre les seves pràctiques transformadores i així poder generar aprenentatges per millorar les seves pràctiques futures d'ETCG.

Quan va començar aquest viatge, partíem de dues idees fonamentals: afavorir l'intercanvi d'experiències entre les persones i institucions implicades; i fomentar la reflexió i comprensió per part de les persones protagonistes de les experiències, combinant la pràctica amb la teoria. Amb la finalitat última de generar aprenentatges significatius.

Com a resultat d'aquest procés, es va generar un document preliminar que intentava definir què és l'educació transformadora, quins trets la defineixen i com podem incorporar aquesta mirada a partir de les conclusions derivades de la sistematització. Preliminar perquè com a esborrany havia de rebre aportacions i contrast per part del col·lectiu més significatiu d'aquest conveni, el professorat.

Pel que fa al professorat i als centres educatius que formen part de les xarxes que acompanyem, aquests han aportat al procés des de:

- La sistematització d'experiències dels processos desenvolupats en la seva vivència d'educar per a la ciutadania global en 4 centres educatius d'Espanya: Ulia Fidentia de Montemayor a Còrdova (InteRed), Col·legi San Ignacio de Pamplona (ALBOAN), IES Pablo Picasso de Màlaga (InteRed) i IES Vicent Andrés Estellés de Burjassot a València (Entreculturas). Amb el procés de sistematització, es va possibilitar la reconstrucció i la recuperació de l'experiència, així com l'anàlisi crítica des de la participació de la mateixa comunitat educativa i, especialment, del professorat; la creació de coneixement en cada centre educatiu participant des de la pràctica pròpia; l'intercanvi entre centres, l'extracció d'aprenentatges compartits significatius i la generació d'aprenentatges comuns, per millorar les seves pràctiques en educació per a la ciutadania global. Les conclusions extretes de la sistematització han estat una gran aportació per al desenvolupament de la proposta exposada en aquest document.
- Recopilació d'aportacions i reflexions del professorat de les xarxes en diferents reunions i trobades, tant de cada xarxa per separat, com en espais conjunts.
- Equip de titulars de centres educatius (Pilar Blanco i Francisco Camps de la Xarxa Transforma d'InteRed, Florentino Hortelano, Esther Gutiérrez, Mercè Gil i Flor López de la Xarxa d'educadors i educadores per a la ciutadania global d'Oxfam Intermón, Eva Rodríguez Salcedo, Clara Salanueva Beldarrain i Ana Vicente Marqués de la Xarxa Edukalboan d'ALBOAN, Amparo Muñoz Ferriol i Faustino Díez de la Xarxa solidària de docents d'Entreculturas).

També es van realitzar jornades de reflexió compartida amb altres organitzacions, institucions i persones que han aportat des de les seves experiències pròpies, des de les seves reflexions i pràctiques que han ajudat a aclarir conceptes i propostes. S'han intercanviat coneixements i experiències amb persones rellevants del món de l'educació, de l'administració pública, amb agents socials i facilitadors, que han contribuït a l'enriquiment d'aquest marc teòricopràctic: Oscar Jara Holliday (CEAAL-Consell d'Educació Popular d'Amèrica Llatina i del Carib), Alejandra Boni i Begoña Arias (Universitat Politècnica de València), Eva M. Morales i Vanesa Sánchez Maldonado (Altekio, Iniciatives per a la Sostenibilitat) i Miguel Ardanaz Ibáñez (Educació Global Research) i Marian Pascual (coordinadora d'ONGD de Navarra) responsable d'Escuelas Solidarias de Navarra, la Fundació Gonzalo da Silveira i Fe y Alegria.

Pel que fa al personal tècnic de les organitzacions, s'ha contribuït des de la reflexió conjunta amb el professorat, l'acompanyament als centres educatius en la implementació pràctica de la proposta i en la redacció del document final, per part d'InteRed (Ana, Teresa, Isa, Willy, Justina, Guada, Marta, Julia...), d'Alboan (Mari Tere, Carol, Álvaro, Ani...), d'Entreculturas (Irene, Yeny, Carolina...) i d'Oxfam Intermón (Anna, Begoña, Eli, Sonia, Carlos...).

Per concloure, hem de dir que al llarg del procés viscut aquests quatre anys, constatem que l'aprenentatge mutu basat en compartir experiències, idees, reflexions i utopies impulsa processos de transformació, a nivell personal i col·lectiu, encaminats al canvi des de la creativitat i la innovació. Pensar de manera conjunta l'educació que volem ens permet, alhora, construir junts el món que desitgem per a un bé comú i per a un futur arrelat en la sostenibilitat de la vida i del planeta.

ALTRES RECURSOS PER SABER-NE MÉS

MOVIMENT PER L'EDUCACIÓ TRANSFORMADORA I LA CIUTADANIA GLOBAL:

www.educaciontransformadoraglobal.org

- Morales, Mª Eva, Sánchez Maldonado, Vanesa (Altekio, Iniciativas para la Sostenibilidad) (2016): «**Informe Final de acompañamiento al proceso de sistematización de Experiencias de educación transformadora y para la ciudadanía global de Centros Educativos**». Madrid. <http://www.educaciontransformadoraglobal.org/wp-content/uploads/2015/12/Sistematizaci%C3%B3n-Experiencias-Resumen-.pdf>
- Jara Holliday, Oscar (2016): «Dilemas y Desafíos de una Educación para la Transformación. Aproximaciones freirianas». Documento Reflexivo. Movimiento ETCG. <http://www.educaciontransformadoraglobal.org/wp-content/uploads/2015/12/DilemasDesafiosEducacTransform.pdf>

INTERED:

www.intered.org

- InteRed (2018): «**Pedagogía de los Cuidados. Aportes para su construcción**». <https://www.intered.org/recursos/la-pedagogia-de-los-cuidados-aportes-para-su-construccion>
- InteRed (2017): «**Jugar para conocer, conocer para transformar**». <http://www.educaciontransformadoraglobal.org/wp-content/uploads/2015/12/libro-ludopedagogia-AECID-copia.pdf>
- InteRed (2013): «**Educación para el Desarrollo y la Ciudadanía Global, EpdCG: Guía para su introducción en los centros educativos**». <http://www.educaciontransformadoraglobal.org/wp-content/uploads/2016/12/educacion-1.pdf>

ALBOAN:

www.alboan.org

- ALBOAN (2005-2016): «**Munduko Hiritarrok. Interculturalidad. Documento marco. Educación Infantil**». <http://www.educacion.alboan.org/es/materials/379>
- ALBOAN (2005-2016): «**Munduko Hitirarrok. Somos protagonistas de nuestro mundo**». http://www.educaciontransformadoraglobal.org/wp-content/uploads/2016/12/Doc-base_MH_Dere_ESO_2.pdf
- ALBOAN (2012): «**Educación para una Ciudadanía Global. Soñando con los pies en la tierra**». http://www.elankidetza.euskadi.eus/contenidos/informacion/estrategia_educacion/es_def/adjuntos/Educaci%C3%B3n%20para%20la%20ciudadan%C3%Ada%20ALBOAN.pdf

OXFAM INTERMÓN:

www.oxfamintermon.org

- Alejandra Boni, Estela López, Oxfam Intermón (2015): «**Herramientas para planificar y evaluar prácticas para una ciudadanía global**». <http://www.kaidara.org/es/Herramientas-para-planificar-y-evaluar-practicas-ecg>
- Oxfam Intermón (2013): «**Centros Educativos Transformadores, Ciudadanía Global y Transformación Social**». http://www.educacion-transformadoraglobal.org/wp-content/uploads/2016/12/CET_ES.pdf
- Oxfam Intermón (2013): «**Pistas para cambiar la escuela**». <http://www.kaidara.org/es/Pistas-para-cambiar-la-escuela>

ENTRECULTURAS:

www.entreculturas.org

- Entreculturas (2015): «**Promoviendo el cambio global desde la educación. Colección Aulas que cambian el mundo**». https://www.redec.es/sites/default/files/promoviendo_el_cambio_global.pdf
- Entreculturas (2014): «**Habilidades democráticas: derecho a la educación y a la participación ciudadana**». <https://www.redec.es/es/publicaciones/habilidades-democr-ticas-derecho-la-educaci-n-y-participaci-n-ciudadana>
- Entreculturas (2014): «**Habilidades democráticas: capacidades emocionales y sociales**». <https://www.redec.es/es/publicaciones/habilidades-democr-ticas-capacidades-emocionales-y-sociales>

NOTES

MOVIMENT PER
L'EDUCACIÓ TRANSFORMADORA
I LA CIUTADANIA GLOBAL

educaciontransformadoraglobal.org